

SOPHOKLES

A I A S

Bu eser, Prof. Suat SİNANOĞLU tarafından
dilimize çevrilmiştir.

Ö N S Ö Z

1. AIAS TELAMONIOS İLE TEUKROS'UN MYTHOS'U.

Telamon'un oğlu Aias hakkında bildiklerimiz birçok şüphelere ve tahminlere yol açacak kadar çok, şimdilik katî bir netice çıkarmıya imkân vermeyecek kadar da azdır.

Ilias'a göre Hellenler arasında Aias kahramanlıkta hemen Akhilleus'tan sonra gelir; mızrağıyla tecavüz eder, bir burç kadar büyük olan kalkaniyle kendini korur; uzun boylu, heybetli bir muhariptir.

Helene meselesini hallederek, harbe nihayet vermek maksadiyle, Troialıların en kuvvetlisi olan Hektor'la başbaşa çarpışma teklifi gelince, Hellen kahramanları arasında kur'a çekilir; döğüşmek Aias'a nasibolur. Fakat iki kahraman, uzun bir cenkleşmeden sonra, birbirlerini alt edemiyerek mücadeleden vazgeçerler; Troia'lı hâtıra olarak Aias'a kılıcını, o da Hektor'a kemerini hediye eder.

Aias'ın en şanlı döğüşlerinden biri de, Troia'luların şiddetle hücum ederek, Hellen gemilerini ateşe verdikleri en tehlikeli bir sırada, Hektor'a uzun zaman dayanmasıdır; hattâ onu bir taşla yaralayıp harb sahasından uzaklaştırmaya muvaffak olur. Patroklos ölünce, cesedi etrafında başlıyan müthiş çarpışmaya iştirak ederek, cesedin düşmanların eline düşmemesine kahramanlığıyla herkesten çok mâni olan gene Aias'tır.

Bu kahraman ötekilerden pek farklıdır; ilkönce yurdu, ordusu yoktur: B 557-558 de, H 193-199 da Salamisli deniliyorsa da, bu mısraların sonradan ilâve olduğu herkesçe kabul edilir. Babasının adı bile şüphelidir. Telamon'un insanlaştırılmış bir tanrı, yahut da Mykene'li bir hükümdar olduğu tahmin edilir; ama belki de Aias'a verilen Telamonios unvanı bir «partronymikon» (baba adı) bile değildir [1]. O takdirde Telamon kelimesi sonradan Aias'ın babasının adı sanılmış, böylece eski kahramanlık efsanelerine yeni bir şahıs katılmıştır.

Sophokles'te Telamon Salamis adasının kralı ve Aias'la Teukros'un babasıdır.

Aias Telamonios'un şahsiyetini daha esrarlı kılan başka unsurlar da vardır: Ilias'ta onun adında ikinci bir kahramana raslanır: bu Aias Oileos'tur (Oileus oğlu Aias). Adları bir olduğu, daima yanyana harbettikleri halde, aralarında ne akrabalık vardır, ne de yurtları birdir; hattâ birbirlerine âdeta tezat teşkil ederler: Aias Oileos küçüktür, yayı ile harbeder, yurdu vardır, Lokrislilerin başıdır. Babasının adı — Ilias'ta Oileus; daha sonra, meselâ Hesiodos'ta (?) Ileus; bir etrüsük kitabesinde Vilatas — pek gariptir: oğlu Aias'ın uzun yıllar muhasara edip, en sonda mahvettiği Ilion şehriyle münasebetli görünüyor. Bunun bir tesadüf eseri olması biraz güçtür, çünkü Aias Telemonios'un kardeşi olan Teukros da Troia'da yaşamış bir milletin (Teukroi) adını taşır.

Ilias'ta Aias Telamonios'un şahsiyeti budur. Thetis'in

[1] Bu mesele için bak: GIRARD, Ajax fils de Télamon, *Révue des Etudes grecques*, XVIII, 1905.—G. PASQUALI, *Encicl. Ital.* S. V. Aiace Telamonio.

oğlu Akhilleus ölünce, müsabakaya koyduğu silâhları kazanamayıp utancımından kendini öldürmüş olmasına dair efsane de pek eskidir: nitekim Odyssea'da, Odysseus ölümler ülkesine vardığı zaman, Aias'ı da görür; fakat Aias, müsabakayı kazanmış olan hasmına yaklaşmayıp, gururlu ve dargın bir tavırla ağzını açmadan bir yanda kalır.

Pindaros Aias'ın intiharına sık sık temas eder. Aiskhylos da onu iki tragedyasına mevzu etmişti (Silâhlara dair hüküm, Thrakeli kadınlar); ama bu iki eser kaybolup gitmiştir. Başka bir efsaneye uyararak, şair onu yaralanmaz bir vücuda sahip gösteriyordu; ancak koltuğunun altına isabet edecek bir darbe onun için öldürücü olabilirdi.

Sophokles'e göre Aias müsabakayı kaybedince, aleyhinde çevrilen hilelerin öcünü almak için, Atreus'un oğulları Agamemnon'la Menelaos'u ve silâhları kazanan Odysseus'u öldürmek ister; fakat Athena onu delirtip öküz ve koyun sürülerine saldırıya teşvik eder. Mağrur kahraman, kendine gelince, düştüğü gülünç vaziyete tahammül edemiyerek kendini kılıcının üzerine atar. Agamemnon onun gömülmesine önce müsaade etmezse de, Teukros'un inadı, Odysseus'un müdahalesi en sonda onu fikrinden vazgeçirirler. Sophokles'in, bu tragedyada, hangi unsurları Kyklos destanlarından aldığı, hangilerini kendisinin yarattığı malûm değildir. Aias'ın cariyesi Tekmessa ile oğlu Eurysakes'e ilk defa onda raslanır.

Daha yeni bir efsaneye göre, Odysseus'un gemisi batınca dalgalar Akhilleus'un silâhlarını alır, Troia kıyılarında, Aias'ın mezarının üzerine atarlar.

Teukros'u da Ilias'tan tanırız; adı birçok savaşlarda geçer. Hellenlerin en mahir okçusu diye tanınmıştır.

IV

Sophokles'in de takibettiği bir efsaneye göre, anası Troia kralı Laomedon'un kızı Hesionedir. Telamon, Herakles ve daha başka kahramanlar Troialılarla harbetmişlerdi. Şehri zaptettikleri zaman, Herakles Hesione'yi «seçkin hediye» olarak Telamon'a vermişti.

Teukros, Iliion'un yağma edilmesinden sonra yurduna döner; ama kardeşi Aias'ı ölümünden kurtaramadığı için babasının öfkesine uğrayıp Salamis'ten sürülür. O da Kıbrıs adasına göç ederek anayurtla yarışacak olan yeni bir Salamis kurar.

2. SOPHOKLES'İN *AIAS*'İ HAKKINDA.

Aias'ın yazılış ve temsil tarihi belli değildir. Bir takım delillere göre İ. ö. 438 yılından sonra yazılmış olamaz. Vakanın dehşeti, vakaya sebeb olan ve onu yaşayan şahısların ustaca çizilmiş karakterleri, imajların kudreti, koronun lirik türküleri, kullanılan lisanın güzelliği; bütün bunlar *Aias*'a uzun asırları da milletleri barındıran hudutları da aşma kudretini veren, bugün onu Türkiye'de tanınmaya lâyık kılan yüksek kıymetlerdir. Fakat Sophokles'in eserlerinin — ve yalnız Sophokles'in değil, Aiskhylos'un, Euripides'inkilerinin; hattâ yalnız Hellen tiyatrosunun değil, bütün Hellen ve Roma eserlerinin— tanınmasını zaruri kılan başka büyük bir unsur vardır: bu eserlerin ihtiva ettiği yüksek, ölmez fikirler. Bu fikirler, insanlar insan kaldıkça, nesillerden nesillere ebediyen nakledilip yaşayacak fikirlerdir.

Okuyucu *Aias*'ı okurken birçok düşünme fırsatları bulacaktır: çünkü, tiyatro müellifleri arasında, ruha kadar gitmeden, yalnız kulağı ve gözü tatmin etmekten çekinmiş biri varsa, o da Sophokles'tir.

Ben burada tercümemden bahsetmek niyetinde de-

ğilim: birçok yerlerde aslının güzelliğinden uzak kaldığımı, beni tatmin eden noktaların pek az olduğunu söylemem lüzumsuz olabilir. Her tercümede, tercüme olduktan sonra, aslın güzelliği korkunç bir nispette kaybolur gider. Ancak şunu söylemem faydalı olacaktır ki, ben Sophokles'in bir şair olduğunu, dilinin, her yaratıcı sanatkarın dili gibi *synthétique* ve kendisine has olduğunu unutmadım ve onun hakiki ruhundan uzaklaşmamak gayesiyle, ifade tarzını değiştirmekten daima sakındım; bunun için de, lüzumunu hissettiğim yerlerde, her günkü lisanımıza uymıyan cümlelerden asla çekinmedim. Meselâ, Teukros (mıs. 1266-1267): «Ah, insanlar arasında ölüye karşı minnet ne de çabuk kaybolur, altından hiyaneti meydana çıkarmış!» dediği zaman bu hiyaneti insanlara değil de, minnete atfetmek Yunanca - Türkçe meselesi, bir dil meselesi değil, bir ifade meselesi, bir ifade tarzıdır. Okuyucu emin olabilir ki Türkçesini anlamak için ne kadar dikkatli olmak lâzımsa, aslını da o kadar, belki daha büyük bir dikkatle okumak lâzımdır. İmajları da kelime bolluğuyla sulandırıp daha basit bir şekle sokacağıma, mümkün olduğu kadar aslın ifade koyuluğu ve kuvvetini muhafazaya çalıştım. Meselâ mıs. 196-200 de dedi-kodu bir yangının yayılmasını benzetildiği halde, bir teşbih yoktur: çünkü şair iki imajı ayrı ayrı değil, bir tek olarak görüyor.

Tercümeler hakkında bugüne kadar edindiğim kanaat şudur ki, her müşkülü halleden, her fikri ve her ifadeyi basitleştirmek gayesini güden tefsir-tercümeler herhalde hazla okunan tercümelerdir, fakat en faydalıları değildir. Bilhassa müellifi tanıma bakımından kıymetleri pek azdır. Hususiyle eğer bu müellif asırlarca

evvel yaşamış bir müellifse. Görüş, düşünüş, ifade farklarını belirtmek, mütercimim, en çok ihmâl edileni olmakla beraber, en mühim vazifelerinden biridir.

Biraz yukarda, Sophokles'in iç kıymeti olmıyan teatral sahnelerden ve sözlerden hoşlanmadığını yazmıştım. Bununla *Aias*'ın bir fikir eseri olduğu iddiasında değilim. *Aias* bir insanlık eseridir; onun için *Aias*'ta fikir de vardır; duygu da, sanat da vardır. Bir misal: *prologos*'ta Odysseus'un: «... görüyorum ki biz insanlar hayaletten, birer boş gölgeden başka bir şey değiliz!» (mıs. 125-126) sözleri — hiç olmazsa aslında — pek şairanedir; ama onlar bununla kalmıyor, *prologos*'un umumi çerçevesi içinde derin bir mânâ alıyor. İşte okuyucu yalnız — zaten tercümede pek az muhafaza edebildiğim — eserin dış güzelliğine, şekil güzelliğine değil, onun hakiki mânâsına da ehemmiyet vermelidir. Sophokles'in güzel cümlelerinin — ihtiva ettikleri hakikatlerin kuvvetiyle — görünüştekinden daha büyük, daha yüksek, ebedî bir güzellik kazandıklarının farkına o zaman varacaktır.

Aias'ın estetik ve filozofik bir tefsiri bizi pek uzaklara götürebilir. Zaten böyle eserlerin kıymeti ne şu, ne de bu filologun hükmüne göre biçilemez. Her meziyeti ve her kusuriyle insanlığı trennüm eden bu eserlerin kıymeti her şahsın onlara bizzat yaklaşp, onları anlama derecesine göre yükselir veya alçalır.

Bununla beraber, pek umumi olmak şartıyla, *Aias* hakkında bir iki söz söylemek faydalı olabilir; hem arada, filologları yoran başlıca meselelere de, mümkün olduğu kadar kısa bir şekilde, temas etmiş oluruz.

Tragedyaların «*catastrophe*» ile bitmesine alışkın

modern okuyucu, Sophokles'in eserinde vakanın *Aias* intihar ettikten sonra da uzamasını hayretle karşılamalıdır.

Kuvveti ve iradesi karşısında herkesin baş eğdiğini görmeğe alışmış, gururlu, yüksek ruhlu kahraman bir gün ordunun başkomutanı Agamemnon'la kardeşi Menelaos'un çevirdiği hilelerle, Akhilleus'un silâhlarını kazanmak gayesiyle girdiği müsabakayı kaybedişi; acı, utanç, isyan duyguları kendini öc almaya sevk ederken, Athena'nın çıldırtıp hayvan sürülerinin üzerine saldırtması; kendine gelince, düştüğü gülünç vaziyete tahammül edemeyip, oğluna, Tekmessa'ya, gemi arkadaşlarına, deniz aşırı yurdunda, ihtiyarlıklarında yalnız bıraktığı anasına, babasına acımadan, kılıcının üzerine atılarak kendini öldürmesi herhalde dramatik ve trajik unsurları zengin, dehşet verici güzel bir tiyatro mevzuu teşkil etmeğe kâfi gelirdi.

Fakat Sophokles bununla iktifa etmemiştir. Sophokles bütün insanlık vasıflarını kendinde toplıyan ve onları iyi tanıyan büyük bir şahsiyet, büyük bir şairdir.

Eserlerinin yalnız trajik kuvveti değil, dramatik kuvveti de, maddi hareketlerden ziyade, vakalardan ziyade (tragedya, *Aias*'ın çılgınlığı geçmek üzereyken başlar), şahısların ruhunda doğan duyguların, ihtirasların belirmesi, çarpışması, inkişaf edip onları harekete sürükleyecek kabiliyette yeni birer hakikat olarak çıkmasından, yani şahısların mânevi faaliyetlerinden ileri gelir.

Aias'ın ölümünden sonra, vaka durgunlaşır gibi görünürse de, onunla alâkalı insanların içinde — bu alâka ne olursa olsun: sevgi, hürmet, kin — birçok acılar, birçok heyecanlar henüz yatışmamış, birçok meseleler

henüz halledilmemiştir. Gülünç, tahammül edilmez vaziyetinden kurtulmak için Aias, karşısında mahcup olduğu dünyayı yok edemeyince, kendini yok etmekle, kendi karakterine uygun bir şekilde meseleyi halletmişse de, insanlık çerçevesi dâhilinde Aias kimdir? Hareketlerinin ve akıbetinin mânası nedir? Diğer insanlardan kendini ayırdeden, dünyada kendinden başkasını bir hiç telâkki eden, tanrılara dahi itaat etmekten çekinen, bu kendine güvenmiş dehşetli kahramanın insanlık dâhilinde —insanlığın hudutlarını aşmak azminde olan yaratıkları da içine alan insanlığın dâhilinde— vaziyeti nedir?

Bu meseleyi *prologos*'ta ortaya atan ve son sahnelerde halleden Odysseus'tur. Böyle olmakla beraber, birçok filologların meselenin mevcudiyetinden bile haberdar görünmemeleri şayanı dikkattir.

Odysseus *prologos*'taki sözleriyle Aias'ın da, her şeye rağmen, nihayet bir insan ve her insan gibi, ıstıraplara, felâketlere mâruz, âciz bir yaratık olduğunu anlamıştır. Odysseus'un çıldırması için söylediği o müteessir, acı sözler şimdi aklımıza tekrar gelir: «... biz insanlar hayaletten, birer boş gölgeden başka bir şey değiliz».

Tekmessa, ölü erkeğinin yanı başında; «Kara bahtlı Aias, sen ne idin, ne oldun!» (mıs. 923) dediği zaman bu aynı hakikati şuursuz bir şekilde ifade eder.

Son sahnelerde Odysseus, Menelaos'un da, Agamemnon'un da, Teukros'un da, kendi şahsiyetinin de şahsi görüşlerini aşip etrafında yeni ve sonsuz ufuklar açan insanlık görüşüne erişir; Odysseus'un söylediği sözleri okuyucu dikkatle okursa, o sözlerin ne basit, ne derin olduklarını anlar!

Bütün bu sözlerimle ben okuyucunun dikkatini bir nokta üzerine celbetmek istedim: tragedyanın halli Aias'ın ölümü değil, Odysseus'un sözleridir; çünkü Aias, intihariyle meseleyi şahsına göre; Odysseus ise insanlık duygularına göre halletmiştir.

Tragedyayı böyle tefsir ettikten sonra, Aias'ın ölümiyle eserin ikiye bölündüğüne, ikinci kısmın zayıf ve lüzumsuz olduğuna [1], sonradan ilâve edildiğine [2] artık inanamayız. Bu iki kısmın bir bütün teşkil edebileceğini iddia edenlerin de, bunu ispat gayesiyle, ileri sürdükleri pek ince, fakat tatmin edecek mahiyette olmıyan sebepleri de kabul edemeyiz[3]. Tragedyanın parçalanmaz bir bütün olduğunu hissedenler ise, bu bütünlüğü temin eden unsurları araştırdıkları zaman, yanlış tefsirlere kapılarak yanılıyorlar [4].

Herhalde şu itiraf edilmelidir ki Aias'ın intiharından sonra, önce Menelos - Teukros müteakiben Agamemnon - Teukros münakaşaları, tragedyanın ilk kısmındaki trajik

[1] SKHOLIASTES ad v. 1123.

[2] A. OLIVIERI «Sull' Aiace di Sofocle», Studi Italiani di filologia classica, VII, 1899, Sayfa 189.

[3] R. C. JEBB. The Ajax, Cambridge, At the University Press, 1896, sayfa XXXII. - A. E. HAIGH, The tragic Drama of the Greeks, Oxford, 1896, sayfa 188. - F. ALLEGRE, Sophocle. Etude sur les ressorts dramatiques de son théâtre et la composition de ses tragédies, Lyon-Paris, 1905, sayfa 78. - H. DECKINGER, Die Darstellung der persönlichen Motive bei Aischylos und Sophokles. Leipzig 1911, sayfa 76 - 77, 159.

[4] I. ERRANDONEA, Sophoclei chori persona tragica, Caput VII: Ajax Mnemosyne 1924, sayfa 299 - 328. - E. HOWALD, Die Griechische Tragödie, Verlag von R. Oldenburg. München und Berlin, 1930, sayfa 93 v. d. - H. WEINSTOCK, Sophokles, Verlag von B. G. Teubner, Leipzig und Berlin, 1931, sayfa 55 v. d.

yükseklığe erişmekten uzaktır. Ama, son haddine vardık-tan sonra tonun normal seviyeye inmesini kaydetmek, tâ skholiast'ın başlayıp modern filologların Sophokles'e karşı devam ettirdiği yersiz hücumları haklı görmek demek değildir.

Sophokles'in bu eseri hakkında birbirine bu kadar aykırı hükümler verilmiş olmasının başlıca sebebi Aias'ın karakterinin tam mânasiyle anlaşılmasındadır; çünkü bir vakanın kıymeti ve mânası, bu vakanın faillerinin şahsi-yetine göre değişir. Bu şahsiyetlere nüfuz edemedikçe vakayı anlamak kabil değildir.

Aias'ın karakterini ise tanımak güçtür. Aias'ın kuv-vetli, büyük bir karaktere sahip olduğu umumiyetle kabul ediliyor. Fakat «büyük karakter» in ne olduğu iyi bilin-miyor. Halbuki karakter sahibi insanlar, duygusuz değil, duygularına daima hâkim olmasını bilen kimselerdir. Bu onların en büyük meziyetidir.

Büyük karakter nedir, bilmememizin sebeplerinden biri de bugünkü hayat şartlarının Aias gibi şahsiyetlere meydan vermemesidir. Hakikaten faaliyet adamları, fikir adamı; fikir adamları da faaliyet adamı olamıyorlar. Birileri meş-gul oldukları sahalarına o kadar dalıyorlar, yaşadıkları hayatın itibari hakikatlerine o derece kapılıyorlar ki, onlardan başka ve daha büyük hakikatlerin mevcut ola-bileceği akıllarından bile geçmiyor. Diğerleri ise yavaş yavaş faal hayattan ve onun savaşlarından uzak kalıp kendi iç dünyalarına çekiliyorlar; her şeyi birer mesele olarak görürken, tahlilleriyle hayatı ölü parçalara ayırı-yorlar. Birileri hayatın ortaya attığı meseleleri dar bir zaviyeden görüyor, hayata dair telâkkileri olmuyor, edinmeyi de lüzumsuz sayıyorlar. Diğerleri ise hayatı yaşa-

madıkları için, onu bilmiyorlar, ona hâkim olamıyorlar, ve — yanlış da olsa, doğrusu da olsa — edindikleri hayat telâkkisine göre yaşamaktan âciz kalıyorlar.

İşte bu her iki tarafın vasıflarını kendinde toplıyan büyük şahsiyetlere raslamak güç, onlara nüfuz edebilmek daha da güç olduğu içindir ki filologların birçoğu Aias'ı anlamamışlardır.

Bu yüzden de Aias'ın meşhur «aldatıcı rhesis» inin [1] (mıs. 646-692) mânası sezilmeyip filologları yoran mühim bir mesele olmuştur. Bunların bir kısmı Aias'ın bir karakter olmadığını iddia ederler [2]; hattâ TYCHO VON WILAMOWITZ MOELLENDORFF, bu tragedyada karakter ve psikoloji denen şeylerin mevcut olmadığına kanidir. Onlara göre aldatıcı rhesis tesir edici, teatral, fakat Aias'ın karakterine uymıyan bir sahnedir (WILAMO-WITZ, PERROTTA); yahut da Aias'ın intihar etmeden önce, ışığa ve dünyaya elveda sahnesini hazırlıyan bir sükûn (!) devresidir (HOWALD).

L. TRAUTNER [3] Aias'ın, konuşmasının ilk kıs-mında yalan söylemediğini, ancak sonlara doğru iki mânalı konuştuğunu; WLECKER [4] ise dürüst Aias'ın hiç yalan söylemediğini, etrafındakilerin yanlış anlayıp sözlerine başka mâna verdiklerini iddia ederler.

[1] Rhesis: söz, konuşma.

[2] TYCHO V. WILAMOWITZ - MOELLENDORFF, Die dra-matische Technik des Sophokles, «Philologische Untersuchungen». 22. Heft. Berlin 1917. I. ERRANDONEA, zikredilen eser. - E. HOWALD, zikredilen eser, sayfa 94, 96.

[3] Die Amphibolien bei den drei griechischen Tragikern und ihre Beurteilung durch die antike Aesthetik, Nurnberg, 1907 sayfa 70 - 74.

[4] «Rhein. Museum», 1829 Kleine Schriften IV s. 225.

JEBB, SCHADEWALDT, WEINSTOCK [1] gibileri ise aldatıcı rhesis'i daha iyi anlamış görünüyorsa da, giriştikleri filozofik tahlillerle bu sahnenin en derin mânalarını araştırırken, en bariz, en güzel tarafını ihmal ediyorlar.

Aias'ın bir karakter teşkil edemediği iddiası ciddiye alınamaz. Sophokles'i bir karakteri doğru dürüst çize-miyecek kadar âciz görmek ne garip fikirdir! Bilâkis, Sophokles'in yarattığı şahsiyetler arasında, Aias en kud-retlilerinden biridir.

Yukarlarda manevi bir dramdan bahsetmişim: Aias'ın ruhunda geçen müthiş dramı tetkik etmek, okuyucuya kılavuzluk edecek bu birkaç sözümü çok uzatma-saydı, faydalı olurdu.

Önce iniltileri arasında şuursuz bir suretle ağzına gelen ölüm sözleriyle, sonradan bir hakikatin uzun, ıstırap verici araştırılması olan ve: «Evet, asıl insan ya şerefle yaşamalı, ya şerefle ölmelidir!» (mıs. 479-480) neticesine varan ilk uzun rhesis'yle Aias'ın gittikçe beliren şahsiyeti ancak aldatıcı rhesis'inde tam olarak aydınlanır; çünkü ancak bu sahnede Aias'ın karakteri bütün büyüklüğü, bütün insanlığıyla meydana çıkar. Bize kitaplar değil, hayat öğretmiştir ki insanı altüst eden büyük bir felâkete uğradığımız zaman, sevdiğimizimize dert yanacağımıza, verdiğimiz ümitsiz kararı onlara açıp onlardan teselli isteyeceğimize, ıstırabımızı, düşüncelerimizi içimizde gizlememiz; teatral bir poz aramak, karak-

terimizin dürüstlüğüne muhalif hareket etmek, bir sükûn devresi geçirmek demek değildir; bilâkis insanların başına gelenler arasında en feci, en korkunç, en tahammül edilmezi olan bir anda kendimize sahip olmasını bilmemiz demektir.

Aias ancak bu sahnede kendine tamamiyle hâkimdir: geçen sahnelerde inlemeleri, dert yanmaları, düşmanlarına küfür savurmaları, Tekmessa'ya sert muameleleri... bunların hepsi müthiş acıdan kurtulamayıp kendine henüz gelemediğinin birer deliliydi. Aldatıcı rhesis'te öyle değildir: Tekmessa'nın sözleri onu hakikaten müteessir etmiştir; kendi ıstırabından başka, etrafındakilere karşı merhamet duymaktadır; bununla beraber acısını yakıcı, istihzalı sözlerle kurcalıyacak kadar ona hâkimdir: «İşte bundan sonra tanrıların karşısında eğilmeği bileceğiz, Atreus'un oğullarına da tazimi öğreneceğiz!» (mıs. 666-667); bellidir: bu gururlu kahraman Tekmessa için de, oğlu için de, anası babası için de gururunu feda etmiyecek, kendini öldürecektir. Ayrılırken de, sakın bir edayla söylemeğe çalıştığı o: «Çünkü ben gitmekliğim icabeden yere gidiyorum! Dediklerimi yapın; kimbilir, belki de şimdi bedbaht olduğum halde, birazdan kurtulduğumu iştirirsiniz!» (mıs. 690-692) sözleri ne güzeldir!

Odysseus'un tragedyadaki mühim rolünden önce bahsetmişim; umumiyetle bir karakter teşkil edemediği iddia ediliyorsa da, Odysseus birçok filologların başarmadığı işi başarmıştır: tragedyada geçen vakalara nüfuz etmeğe muvaffak olmuştur: eriştiği o pek yüksek insanlık görüşü, Sophokles'in görüşüdür; sözleri, şairin sözleridir. Hakikaten nasıl şair kendi yarattığı şahıslara hâkim ola-

[1] JEBB, zikredilen eser, sayfa XXXIII - XXXVIII. - W. SCHADEWALDT, Sophokles, Aias und Antigone, «Neue Wege zur Antik» VII, Leipzig, 1929, sayfa 79. - WEINSTOCK, zikredilen eser, sayfa 48 v. d.

XIV

biliyorsa, Odysseus da o derece herkese hâkimdir.

Öteki şahıslar üzerinde durmama lüzum yok: okuyucu Tekmessan'ın ne şefkatli bir kadın olduğunu öğrenmek için, Aias'ta hayata karşı alâka uyandırmak için söylediği rhesis'i tekrar okumalıdır (mıs. 485-524).

Teukros'un da ne muhabbetli bir kardeş olduğu daha sahneye ilk girişinde görülür; ölü kardeşine hitaben söylediği ve tekerrür eden *m*'lerden sesinde ağlar bir edanın titrediğini hissettiğimiz o sözler ne heyecanlı, ne acıklıdır! *ὦ φίλτατ' Αἴας, ὦ ξύναιμον ὄμι' ἐμοί* — (Ah, aziz Aias, benim sevgili kardeşim, demek yayılan haber doğruymuş; sen işini bitirdin gittin, öyle mi?) (mıs. 977-978).

Menelaos ile Agamemnon, uzun rhesis'leriyle, görüşleri geniş olmıyan, kaba birer idare adamı olduklarını ispat ederler.

Salamis'li gemicilerin korusu, tragedyada korku, heyecan, ümitsizlik, sevinç, acı gibi duyguların lirik şerhini yapar. Bununla beraber Salamisli gemiciler vakayla yakından alâkadar insanlardır. İnsan olmalarının en güzel ispatı, Aias'ın ölümünü duyunca o ağzlardan kaçan ilk feryattır: «Eyvah! şimdi ben yurduma nasıl döneceğim!» (mıs. 900).

Bu önsöz bir *étude* değildir; onunla ben okuyucuyu bu eserler üzerinde düşünmeğe davet etmek istedim. Bundaki gayem okuyucuda Sophokles'in tragedyalarının yarım saatte, bir saatte okunup bir yana atılacak eserler olmadığı kanaatini uyandırmak, onda o ebedî fikirlere karşı alâka ve sevgi uyandırmaktır.

Tercümem için daima gözönünde tuttuğum eserler:

Sophoclis Fabulae, A. C. PEARSON, Oxonii, MCM XXIV;

Sofocle, Aiace, introduz. e commento di M. UNTERSTEINER, Carlo Signorelli, Milano, 1934;

Sophocles, Ajax, R. C. JEBB, Cambridge: The University Press, 1907;

Sofocle, Tragedie, I, I poeti Greci tradotti da E. ROMAGNOLI, Zanichelli, Bologna, 1926;

Sophocle, Tome I, P. MASQUERAY, «Les Belles Lettres», Paris 1929;

Sophokles, Aias, F. W. SCHNEIDEWIN und A. NAUCK, Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1913.

Sophocle, Tom II, A. Dain - P. Mason, «Les Belles Lettres», Paris 1958.

Tesbit edilmiş olan metinlerden hiçbirini esas olarak almadım. Elyazmalarına mümkün olduğu kadar sadık kalmayı tercih ederek, ancak bunlardan mâna çıkmayıp, ayrılmak icabettiği birkaç yerde teklif edilen düzeltmeler arasında bana en makul görünenleri seçtim.

Böylece tesbit ettiğim metni tercümeyle beraber neşretmeme imkân olmadığı için, İngiliz filologu R. C. Jebb'in metnini alıp kendi metnimle karşılaştırdım.

İki Yunanca metnin arasındaki farkları aşağıda gösteriyorum. Benim kabul ettiğim şekillerin hemen hepsi elyazmalarında görülen şekillerdir.

(Birinci sütündeki Jebb'in metnidir.)

mis. 61	πόνου	φόνου
mis. 75	ἀρεῖ	ἀρηῖ
mis. 297	εὐερον	εὐκερων
mis. 427	πρόκειμαι	πρόκειται
mis. 451	ἐπεντύνοντ'	ἐπευθύνοντ'
mis. 521	πάθοι	πάθη
mis. 524	γένοιτ'	λέγοιτ'
mis. 556	ἐξαλύξωμαι,	ἐξαλεύσωμαι
mis. 668	τί μήν;	τί μή;
mis. 678	ἔγωγ'	ἐγὼ δ'
mis. 747	πάρει	πέρι
mis. 842	ἐκγόνων	ἐγγενῶν
mis. 870	ἰδοῦ	ἰδοῦ, ἰδοῦ
mis. 921	ὡς ἀκμαῖ' ἄν, εἰ βαίη	ὡς ἀκμαῖος εἰ βαίη
mis. 1117	ἕως	ὡς
mis. 1211	αἰὲν νυχίου	ἐννυχίου
mis. 1366	ἢ πάνθ' ὅμοια	ἢ πάνθ' ὅμοια' πᾶς

ÜÇÜNCÜ BASKI HAKKINDA

Bir tercümenin iki baskısı arasına on altı yıl girerse, mütercimın kendi metninde ufak tefek değişiklikler yapmakla yetinmesi beklenemez. Ben tercümeyle yeniden ele aldım: «asla sadakat» ile «akıcı türkçe»yi telif etmiye çalıştım. Neticede ortaya yeni bir tercüme çıktı: okuyucunun metne değil, metnin okuyucuya yaklaşmasını hedef tuttum.

Metin tespiti ve tefsir meselelerini de yeniden inceledim. Bu alanda, son yılların en kıymetli eseri, A. Dain ile P. Mazon'un Les Belles Lettres serisinde yayınladıkları karşılıklı metin ve tercümedir (Paris, 1958). Bu eseri de göz önünde bulundurdum. 1941'de tercih ettiğim lectionları bugün de isabetli bulduğum için, hemen hemen hiçbirine dokunmadım.

Ankara, Mayıs 1962.

Suat SİNANOĞLU

A I A S

Ş A H I S L A R

ATHENA
ODYSSEUS
AIAS
KORO
TEKMESSA
BİR HABERCİ
TEUKROS
MENELAOS
AGAMEMNON

Troia sahillerinde Hellen deniz ordugâhının bir ucu; sahnenin ortasında Aias'ın çadırı; sağda, denize doğru, başka çadırlar; solda kır. — Odysseus yere doğru eğilmiş bazı izler takibeder vaziyette sahneye girer. Ansızın Athena görünür.

ATHENA. — Ey Laertes'in oğlu, ben seni daima düşmanlarına zarar vermek için fırsat kollarken görürüm; şimdi de sahilin bir ucunda, Aias'ın gemicilerinin çadırları etrafında dolaşıyorsun; çoktan beri onu arıyorsun, ayaklarının yerde bıraktığı taze izleri ölçüyorsun, içerde olup olmadığını anlamak istiyorsun. Bir Lâkonya köpeği gibi, burnun iyi koku alıyor: doğru izin üzerindesin. Biraz evvel içeri girdi: başından ter, ellerinden kan damlıyordu. Bu kapıdan içerisini görmek için uğraşmana hiç lüzum yok artık; ben biliyorum; sana söylerim; ama sen bana niçin bu kadar telâş ettiğini anlatmalısın.

ODYSSEUS. — Athena! tanrıların arasında en çok sevdiğim Athena! Bu senin sesin! Görünmüyorsun ama, pek, iyi tanıdığım o sesini tunç ağızlı bir Etrüsk borusunu ışitir gibi ışıtiyor, ruhumla seziyorum. Evet, bu sefer de iyi keşfettin: bir düşman peşindeyim: kalkan taşıyan Aias'ı kolluyorum, bir başkasının değil, onun izlerini uzun zamandır takip ediyorum. Bu gece bize karşı akla sığmaz bir suç işlemiş, ama dedikleri doğruysa. İşin aslını bilmiyoruz; şaşkın bir haldeyiz; bu zahmetin boyunduruğu altına kendi isteğimle girmemin sebebi de bu. Ele geçirdiğimiz sürü hayvanlarının hepsini biraz evvel ölü bulduk; bir insan eli

hepsini, sürülerin bekçilerini de beraber, birer birer boğazlamış. Herkes bu iş onun işidir diyor. Hattâ bir gözetleyici onun, elinde hâlâ kan sızan bir kılıçla, ovada yalnız başına koşup sıçradığını görmüş: haberi veren o, anlattı. Hemen peşine düştüm; izlerden bir kısmını tanıyabiliyorsam da bir kısmı beni şaşırtıyor; kimin olduğunu da bir türlü kestiremiyorum. Tam sırasında geldin: geçmiş gelecek hareketlerimin idaresi hep senin elindedir.

ATHENA. — Biliyorum, Odysseus: işte bunun için bu avda seni korumak endişesi ile, epeydir arkandan geliyorum.

ODYSSEUS. — Pek iyi, aziz tanrıça, bu uğraşmamla bir netice elde edecek miyim?

ATHENA. — Evet, çünkü bunlar hep Aias'ın işidir.

ODYSSEUS. — Böyle bir çılgınlığa atılmaktaki sebep neydi?

ATHENA. — Akhilleus'un silâhları yüzünden öfkeye kapılmıştı.

ODYSSEUS. — Pek iyi, ama neden sürülere saldırsın?

ATHENA. — Elini sizin kanınıza buladığını sanıyordu, ondan.

ODYSSEUS. — Ne, Argos'lulara karşı böyle bir niyeti mi vardı?

ATHENA. — Hem de, karışmamış olsam, bu işi başarırdı.

ODYSSEUS. — Bu ne cesaret, bu ne azgın düşünce böyle?

ATHENA. — Geceleyin tek başına üzerinize sicesice yürüdü.

ODYSSEUS. — Yanımıza kadar sokuldu mu? Hedefine vardı mı?

ATHENA. — İki ordu komutanının tâ kapısına gelmişti.

ODYSSEUS. — Kan dökmek isteyen elini nasıl oldu da durdurdu?

ATHENA. — Gözlerinin önüne yalancı hayaller atarak, meşum sevincinden onu ben uzak tuttum; yolunu koyun sürüleriyle, sizin kaçırıp henüz paylaşmadığımız, sığırtmaçların beklediği öküzlere çevirdim.

Üzerlerine atıldı: etrafına ölüm saçarak birçok boynuzlu hayvanı boğazlıyor, bel kemiklerini parça parça ediyordu; bazen her iki Atreus oğlunu ele geçirdiğini, onları kendi eli ile boğazladığını, bazen de ordunun kâh bu, kâh o komutanına saldırıp öldürdüğünü sanıyordu. Ben de çılgınlık nöbetleri geçiren kahramanı tahrik ediyordum, felâketin ağlarına sürüyordum.

Sonra bu katliam hırsından kurtulunca, sağ kalan öküzlerle bütün öbür hayvanları, sanki güzel boynuzlu birer ganimet değil de, birer insanmış gibi, birbirine bağlayıp çadırına getirdi. Hâlâ da çadırında bağlı tutup onlara işkence ediyor.

Onun bu aşikâr hastalığını şimdi sana da göstermek istiyorum; gör de bütün Argoslulara anlat. Korkma, bekle burada: senin için tehlikeli olacağını hiç düşünme; gözlerinin bakışını bir tarafa çevirip, seni görmesine mâni olurum.

Ey, düşmanlarının ellerini arkalarına bağlayan adam seni çağırıyorum, beri gel! Aias, sana söylüyorum: çadırının önüne çık.

ODYSSEUS. — Ne yapıyorsun, Athena? Sakın

onu dışarı çağırayım deme!

ATHENA. — Sus, bekle! Korkaklık etme.

ODYSSEUS. — Tanrılar hakkı için, yapma! Bırak içerde kalsın!

ATHENA. — Ne olur? neden korkuyorsun? O da insan değil miydi?

ODYSSEUS. — Hem de bana düşman, hâlâ da düşman!

ATHENA. — İyi ya, en zevkli gülüş düşmanımızın haline gülebilmek değil midir?,

ODYSSEUS. — Doğrusu, çadırında kalması bana yeter.

ATHENA. — Çıldıran kahramanı karşında görmekten çekiniyor musun?

ODYSSEUS. — Zaten akli yerinde olsa, ondan kaçmazdım ki!

ATHENA. — Şimdi o senin yanında olacak, ama hiç korkma! seni görmeyecek.

ODYSSEUS. — Nasıl olur? Hep o aynı gözleriyle görmüyor mu?

ATHENA. — Ben onun gözlerini, görse de karartacağım.

ODYSSEUS. — İşe tanrı kuvveti karışınca, olmadık şeyler olur!

ATHENA. — Öyleyse ses çıkarma, bekle; olduğun yerde dur.

ODYSSEUS. — Pek iyi, duruyorum; ama burarlardan uzak ölmek isterdim.

ATHENA. — Ey Aias, ikidir seni çağırıyorum. Müttetikine gösterdiğin ilgi bu kadar mı?

(Aias, elinde kan sızan bir kırbaçla çadırından çıkar.)

Hezeyan halindedir.)

AIAS. — Selâm sana, Athena, selâm Zeus'un kızı! bana ne iyi yardım ettin! Ben seni ganimetlerimin son altınıyla bezemek istiyorum: bu avdan dolayı sana minnettarım.

ATHENA. — Güzel, bir söz bu seninki. Ama söyle bana: kılıcın Argoslu askerlerin kanına iyice bulandı mı?

AIAS. — Bununla iftihar ediyorum; yaptığımı saklamıyorum.

ATHENA. — Atreus'un oğullarına da elini kaldırdın mı?

AIAS. — Hem de öyle ki Aias'ı bir daha küçük düşüremeyecekler.

ATHENA. — Sözünden anladığıma göre, öldü o kahramanlar.

AIAS. — Öldüler; haydi çalsınlar şimdi benim silâhlarımı!

ATHENA. — Pek iyi, ya Laertes'in oğlu? Onun başına ne belâ getirdin? Elinden kurtuldu mu yoksa?

AIAS. — O melûn tilki nerede, onu mu soruyorsun?

ATHENA. — Evet, rakîbin Odysseus'tan bahsediyorum.

AIAS. — Esirim olduğunu görmekle dünyanın en büyük zevkini tattığım adam içerde, tanrıçam; oturuyor; ölmesini daha istemiyorum.

ATHENA. — Öldürmeden önce ona daha neler yapmak, neler elde etmeği bekliyorsun?

AIAS. — Önce onu çadırımın direğine bağlayıp...

ATHENA. — O zavallıya daha ne yapacaksın?

AIAS. — Önce sırtı kırbacımın altında kanlar

içinde kalsın, sonra da ölsün istiyorum.

ATHENA. — Yapma; zavallıya böyle işkence etme!

AIAS. — Athena, ben her şeyin senin gönlünce olmasını isterim; ama bu sefer onun uğrıtacağı ceza budur, başka olamaz.

ATHENA. — O halde, mademki bu işten zevk alıyorsun, koluna kuvvet! Aklından geçenlerin hiçbirini geri bırakma.

AIAS. — Ben işime gidiyorum; senden de benimle daima böyle iyi bir müttefik olmanı beklerim.

(Çadırına girer.)

ATHENA. — Tanrıların kudreti ne büyüktür, görüyor musun, Odysseus? Bu adamdan daha ihtiyatlısı, sırası gelince iş görmekte ondan daha beceriklisi sence hiç bulunur muydu?

ODYSSEUS. — Ben onun gibisini görmedim. Yalnız, benim düşmanım olmasına rağmen, o pek bedbaht adama acıyorum: ne de yaman bir kadere vurulmuş! Çünkü ben kendi kaderimi de onunki gibi gözümün önüne getiriyorum. Görüyorum ki biz insanlar hayaletten, birer boş gölgeden başka bir şey değiliz!

ATHENA. — İşte bunları görüyorsun: sen hiçbir zaman tanrılara karşı küstahça bir kelime söyleme; kolunun kuvvetiyle olsun, yığıdığın servetin bolluğuyla olsun, birinden üstünsen de hiç kibirlenme. Çünkü bir tek gün insan oğlunun halini alaşağı edip sonra gene de yükseltmiye kâfidir. Tanrılar iyileri sever, kötülerden nefret ederler.

(Athena kaybolur. Odysseus uzaklaşır. Salamisli denizcilerin Koro'su girer.)

KORO BAŞI. — Ey Telamon oğlu, suların çevirdiği,

denizlere bakan Salamis adasının hâkimi! talihin açtığı zaman benim için ferahtır; fakat Zeus'un bir darbesi, ya da Danaosluların arasından kopan bir dedikodu, çirkin bir iftira üzerine indi mi, büyük bir korkuya kapılır, bir kanat çırpışıyla uçup giden güvercinin gözü gibi endişe ederim.

Henüz biten bu geceden beri, haysiyetimizi tehlikeye koyan büyük homurtuların hükmü altındayız: sen atların oynadığı çayıra koşmuşsun, Danaosluların mızrak kuvvetiyle ele geçirdikleri ve henüz paylaşmadıkları hayvanları parıltılar saçan kılıcınla öldürmüş, mahvetmişsin.

Fısıldanan bu sözleri Odysseus uydurup uydurup kulaktan kulağa yayıyor; pek iyi de kandırıyor: şimdi senin hakkında herkesin kolayca inanacağı şeyler söylüyor; her dinliyen de, acılarıyla eğlenerek, anlatandan daha çok haz duyuyor!

Büyüklere attın mı, hedefi kaçırmazsın; bunları biri benim hakkımda söylese, kimseyi kandıramaz: kıskançlık bir yılan gibi mevki sahibine sokulur. Ancak büyükler olmadı mı, küçükler bir burcun her an çökebilecek müdafaasına benzerler; büyüklerin yanında küçük pekâlâ kurtulabilir; büyük de küçüklerin yardımıyla. Ama ne yazık ki bu özlü düşünceleri akılsızlara vaktinde öğretemezsin.

Böyle budalalar sana iftira ediyor; bunlardan korunmak için de, sen olmadan, bizim elimizden bir şey gelmiyor, hükümdarım. Onlar senden uzak oldular mı, sürü sürü kuşlar gibi bağışırlar. Ama bir görünsen, koca akbabanın korkusuyla belki de sessizce, ağızlarını açmadan, saklanacak yer arıyacaklar.

KORO. — Acaba - korkunç şayia, utancımın anası!- seni ordumuzun öküz sürülerine saldırmaya sevk eden Zeus'un kızı Artemis Tauropola mıdır? Belki kendisi için semeresiz kalmış bir zafer yüzünden sana kızmıştır, belki şanlı ganimetlerden payını alamadığı için, belki de geyik avları adaksız kaldığı için kızmıştır. Yoksa tunç zırhlı Enyalios'un silâh arkadaşlığınızdan şikâyeti vardı da, gördüğü hakaretin öcünü gece çevirdiği hilelerle mi aldı? Çünkü sen, Telamon oğlu, hiçbir zaman sürülerin üzerine atılacak kadar aklını oynatmış, doğru yoldan şaşmış değilsin; bu hastalığı herhalde sana bir tanrı yolladı! Argosluların kötü dilinden bizi Zeus'la Phoibos kurtarsın! Fakat büyük kırallar, veya Sisypnos'un alçak soyundan doğma Odysseus senin hakkında sinsice yalancı sözler yayıyorlarsa, sen yüzünü böyle deniz kenarındaki çadırında gizleyip, bu kötü şayanın büyümesine meydan verme, hükümdarım.

Bu uzun, mücadeleli istirahate çekildiğinden beri hareketsiz kaldığın yerden kalk artık: alevleri göklere varan bir felâkete sebep oluyorsun. Düşmanlarının küstahlığı, rüzgârların vurduğu dere içlerinde hiç korkmadan ilerliyor; herkes de ağzını açıp can yakıcı bir istihza ile gülüyor! Benim ise acı içime çöktü!

(Çadırdan Tekmessa çıkar.)

TEKMESSA. — Ey Aias'ın gemicileri, ey Erekhtheus'un yerli torunları! Gönlümüz Telamon'un uzak evine bağlı olan bizlere inlemek düşüyor: o dev gibi heybetli Aias zihnini alt üst eden bir fırtınaya kapıldı; şimdi yerlere serilmiş yatıyor.

KORABAŞI. — Gündüzkü vaziyeti bu gece hangi ağır felâketle değiştirdi? Frygialı Teleutas'ın kızı, söyle;

çoşkun Aias seni harpte kazandı, sevdi, sana sadık kaldı: sen iyi bilirsin, anlat.

TEKMESSA. — Anlatılmaz bir şeyi size nasıl söyleyeyim? Öğrenmek istediğin ölüm kadar acı bir felâkettir. Geceleyin bizim ünlü Aias'ımız bir çılgınlık nöbeti geçirdi, kendini rezil etti. Bilsen, çadırın içinde, elleriyle parça parça edip kanlarını akıttığı nice zavallı hayvan yatıyor: hep onun kurbanları!

KORO. — O ateşli kahraman hakkında neler söylüyorsun! Yürekler götürmez, ama inkâr da edilmez bir haber! Bunu yaman Danaoslular yayıyor, yaman dedikodular da büyültüyor! Eyvah! yaklaşan hâdiselerden korkuyorum. Kahraman herkesin gözü altında ölecek: kan sızan kılıcı çılgın elinde, hayvanlarla at sürücü çobanları hep birden boğazladı!

TEKMESSA. — Eyvah! demek oradan, esir ettiği sürüyle oradan geldi! Bazılarını çadırda, yerde kılıçtan geçirdi, bazılarını böğürlerine indirdiği darbelerle ikiye böldü; sonra iki beyaz ayaklı koyunu yakaladı: birinin başını, dilinin ucunu kesti attı; ötekini bir direğe dimdik bağlayıp eline atları bağlamaya yarıyan büyük bir kayış aldı ve bir insanın değil, bir tanrının öğrettiği ağır küfürleri savurarak, onu keskin keskin öten çifte kırbacıyla dövdü.

KORO. — O halde başımızı örtülere sarıp gizlice kaçmak, yahut da sıralara oturup, denizleri aşan gemiye hız veren küreklere sarılmak vakti geldi. Atreus'un iki kudretli oğlu bize öyle korkunç tehditler savuruyor ki! korkunç bir kaderin kurbanı olan bu kahramanla beraber taşa tutularak ıstıraplar içinde ölmekten kokuyorum.

TEKMESSA. — Geçti artık. Şiddetli cenup rüz-

gârinin bir şimşek dahi çakmadan boşanıp dinmesi gibi, o da öyle sakinleşiverdi. Şimdi aklı başında, ama yeni bir kedere kapıldı. Bir başkasının eli olmadan, kendi kendine sebep olduğu felâketleri seyretmesi ona büyük bir üzüntü veriyor.

KORABAŞI. — Sükûn bulduysa, bundan memnun olmalıyız. Felâket ortadan kalktı mı, endişe azalır.

TEKMESSA. — Sana seçme imkânı verseler, sevdiğilerini üzüp kendin keyifli olmayı mı, yoksa dostlarının acılarına iştirak ederek onlarla beraber ıstırap çekmeyi mi tercih edersin?

KORABAŞI. — Kadın ıstırabın iki kat olması daha büyük olması demektir.

TEKMESSA. — Hasta olan biz değiliz, ama dert bizi eziyor.

KORABAŞI. — Ne dedin? Söylediğini anlamadım.

TEKMESSA. — Buhran geçirirken kahraman içinde bulunduğu felâketten zevk duyuyordu; biz de, aklımız başımızda olduğu için, üzülyorduk. Buna mukabil hastalıktan kurtulup gözlerini açtığı bu anda derin bir yeis onu alt üst ediyor. Biz ise, gene önceki gibi kederliyiz. Böyle olunca, bizim derdimize bir de onunki katılmıyor mu?

KORABAŞI. — Ben de o fikirdeyim; korkuyorum: tanrı başına bir felâket getirmesin? Yoksa, şimdi iyileştigiğine göre, kendini hasta olduğu zamankinden daha ferah hissetmez miydi?

TEKMESSA. — Hal işte böyle: sen de bil.

KORABAŞI. — Bu felâket nasıl oldu da ansızın başına geldi? senin çektiğin acı bizim de acımız değil mi? anlat.

TEKMESSA. — Mademki dert ortağımın, olanları bilmelisin.

Gece karanlığında, akşam yakılan ateşlerin sönmüş olduğu saatte, eline iki taraflı kılıcını aldı, hiçbir sebep yokken, çadırdan usulca çıkmak istedi. Ben de ona sitem ettim, dedim ki: «Ne yapıyorsun, Aias? Seni çağıran olmadı: haberciler gelmeden, boru sesi işitmeden, nedir bu giriştiğin iş? Bu saatte bütün ordu uykuda.» Bana birkaç kelime söyledi, daima tekrar edilen bir söz: «Kadın, susmak kadınlar için bir süstür.» Anladım, sustum; o da tek başına çıkıp gitti.

Orada neler oldu bilmiyorum; fakat çadıra döndüğü zaman beraberinde, birbirine bağlı öküzler, çoban köpekleri, güzel boynuzlu bir yığın ganimet vardı. Bir kısmının boynunu vuruyor, bir kısmının başını havaya çevirerek boğazlıyor, belkemiklerini kırıyordu; bağladıklarını da, sanki birer insanmış gibi, kılıçtan geçiriyordu: sürü hayvanlarına saldırdığının farkında bile değildi. En sonra kapıdan dışarı fırladı, bir gölgeyle konuşarak Atreus oğullarına, Odysseus'a küfürler savurdu. Kahkahalarla gülüyor, gördüğü hakaretin öcünü nasıl aldığını anlatıyordu.

Sonra bir daha çadıra daldı ve yavaş yavaş kendine gelmeye başladı: barındığı yeri felâket içinde görünce başına vurarak acı acı bağırdı. Sonra ellerini, tırnaklarını saçlarına geçirdi, kanlar içinde birbirlerinin üzerine yığılan koyun leşlerinin arasına yığılıp kaldı.

Uzun müddet ağzını açmadan oturdu; sonra başına gelenleri kendisine anlatmamı, anlatmazsam bana en büyük kötülükleri edeceğini söyledi; ne belâler içinde bulunduğunu sordu.

Ben de, dostlarım, korkup bütün yaptıklarımı, ne biliyorsam anlattım. O zaman inliyerek için için ağladı: ben onun böyle ağladığını hiç görmemiştim. O hep, sızlanmanın âdi, alçak ruhlu insanlara yakıştığını söylerdi. Haykırmadan, feryat etmeden böğüren bir boğa gibi için için inliyordu. Şimdi orada, felâketiyle başbaşa: yemiyor, içmiyor, kendini boğazladığı hayvanların arasına bırakmış, öylece oturuyor. Fena bir şeye niyetlendiği belli. Sızlanmalarından, söylediği sözlerden öyle anlaşılıyor. Haydi arkadaşlar, - size baş vurmamın sebebidir bu - elinizden bir şey gelirse, girin de yardım edin. Böyle keder içinde bulunan insanlar arkadaşlarının sözlerine boyun eğerler.

KORABAŞI. — Ey Teleutas'ın kızı Tekmessa, söylediklerin beni korkutuyor: kahraman üzüntüden çıldırmış.

(Çadırın içinden Aias'ın ağlamaklı sesi gelir.)

AIAS. — Eyvah başıma gelenler!

TEKMESSA. — Yakında daha beterini göreceğiz, öyle anlaşılıyor. Aias'ı işitmediniz mi, nasıl bağırıyor?

AIAS. — Eyvah, başıma gelenler!

KORABAŞI. — Kahraman ya hâlâ çılgın, yahut da geçirdiği hezeyanın neticelerini görerek yeis duyuyor.

AIAS. — Ah oğlum, oğlum!

TEKMESSA. — Ah, ben ne bedbahtım! Eurysakes, seni çağırıyor! Acaba düşündüğü nedir? Nerelerdesin? Ne bedbaht bir kadını!

AIAS. — Teukros'u çağırıyorum! Teukros nerede? O hep böyle talanlara mı gitmiş olacak? Ben burada mahvoluyordum!

KORABAŞI. — Kahramanımız kendine gelmiş ben-

ziyor. Haydi açın! Belki beni görünce biraz çekinir. kendini toplar.

TEKMESSA. — İşte açıyorum; becerdiği işleri, ne halde olduğunu hep görebilirsin.

(Çadırı açar: üst üste yığılmış hayvan leşleri arasında perişan bir halde Aias görünür. Çılgınlığı geçmiştir: arkadaşlarını görünce ümitsizlik ve acı dolu bir edayla başlar:)

AIAS. — Ah, gemiciler! Bütün arkadaşlarımın arasında bana bir sizler, bir sizler sadık kaldınız, mertlik gösterdiniz! Az evvel kanlı bir fırtınanın üzerime sürdüğü dalga, ne korkunç bir dalgaymış görün!

KORABAŞI, Tekmessa'ya. — Ah, bize söylediklerin ne de doğruymuş! Bu adamın muhakemesine sahip olmadığı işte meydanda!

AIAS. — Ah, gemicilikte usta tayfalarım, siz ki gemilere denizlerde kürek çekmek için bindiniz, bu felâketten beni kurtaracak bir sizi görüyorum: haydi, bunlarla beraber beni de parçalayın!

KORABAŞI. — Hayırlı sözler söyle: acına acı bir deva bulmakla felâketinin ıstırabını çoğaltma.

AIAS. — Beni, bu cesur, bu yürekli, şiddetli savaşlarda gözü yılmayan bu kahramanı görüyor musunuz? Mâsum hayvanlara karşı kaldırdığım el ne dehşetliymiş! Ah, bu ne gülünç hal! Ben böyle rezil mi olacaktım?

TEKMESSA. — Aias, benim efendim, yalvararım sana, böyle söyleme.

AIAS. — Uzak! Yanımdan çekil! Ah, ah!

KORABAŞI. — Tanrılar hakkı için! Vazgeç, mâkul ol!

AIAS. — Ah, kara bahtlı adam! İçimi yiyen düş-

manlarımı elimden kaçırdım da, gittim bükük boynuzlu öküzlerin, muhteşem keçi sürülerinin aralarına daldım, kara kanlarını akıttım!

KORABAŞI. — Olup bitenlere neden üzülürsün? Bunların böyle olmaması artık kimsenin elinde değil!

AIAS. — Eyvah! Her şeyi gören, her kötülüğe daima alet olan sen, ey Laertes'in oğlu, ordunun en iğrenç artığı, kim bilir sevincinden ne kadar gülüp duracaksın!

KORABAŞI. — Tanrının isteğine göre, her insan ya güler, ya ağlar.

AIAS. — Böyle felâketler içinde olduğum halde, onu gene bir görebilsem! Heyhat!

KORABAŞI. — Büyük söyleme: ne belâlar içindedin. görmüyor musun?

AIAS. — Ey Zeus, dedelerimin atası, önce o pek kurnaz, o düşmanım olan insanlar artığını, sonra kumandayı ellerinde tutan iki kırılı öldürsem de, nihayet ben de ölüp gitsem!

TEKMESSA. — Bunları diledikçe, benim de beraber ölmemi dile: sen öldükten sonra, ben ne diye yaşayayım?

AIAS. — Ah! Benim ışığım olan karanlık, benim için gün ışığından da parlak yer altı gölgeleri, alın beni, alın da barındırın, alın beni! Artık tanrılara da, ömrü bir günlük insanlar nesline de gözümü çevirmeğe, onlardan bir iyilik beklemeğe lâayık değilim! Zeus'un kızı, kudretli tanrıça işkenceleriyle beni perişan ediyor! İnsan nerelere kaçsın? Nereye gidip sığınayım? Eğer gördüğüm saygı, arkadaşlar, bu hayvanlarla beraber mahvolup gidiyorsa, ben de kendimi bu çılgin avlara verdimse, ordunun bütün

Hellenleri çifte mızraklarıyla beni vurup öldürecekler!

TEKMESSA. — Ah, ben ne bedbahtım! Önce söylemeğe tahammül edemediği şeyleri, aklı başında olsa, bu adam nasıl olur da söyler!

AIAS. — Eyvah! Ey denizin gürüldeyen yolları, deniz boyundaki mağaralar, kıyılardaki otlaklar, beni Troia etrafında yıllarca, evet, yıllarca alakoydunuz; ama bundan böyle beni canlı olarak alakoyamayacaksınız artık! Anlıyan anlasın! Ey yakın Skamandros'un akar suları! Ey daima Argos'lulara iyilik eden sular! bu kahramanı siz bir daha göremeyeceksiniz; ordumuzda - büyük bir söz söyliyeciğim - Hellas topraklarından gelenler arasında onun gibi birini Troia asla görmemiştir! Ama o aynı adam şimdi rezil olmuş karşınızda duruyor.

KORABAŞI. — Konuşmana ne mâni olabilirim, ne de müsaade edebilirim; başına gelen felâket çok büyük.

AIAS. — Ay, ay! Adımın felâketlerime bu kadar iyi uyacağı kimin aklına gelirdi? Şimdi onun kederli hecesini iki, üç defa gerçekten tekrarlamalıyım! Öyle büyük felâketler içindeyim ki ben! Babam, ordunun en büyük mükâfatlarını kazanmış, bu İde memleketinden bütün şerefiyle evine dönmüştü; ben de, onun oğlu, bu aynı Troia kıyılarına ayak bastığımdan beri, onunkinden az bir kudret göstermedim, başardığım işler onunkinden küçük olmadı, ama gene de Argos'luların hakaretine uğramış, mahvolmuş durumdayım.

Bununla beraber ben eminim ki eğer bizzat Akhil-leus sağlığında kendi silâhlarını yiğitlik mükâfatı olarak vermek isteseydi, onları benden başka kimse koparamazdı. Oysa Atreus oğulları benim gibi bir adamın kudretini hiçe sayarak silâhları elinden her alçaklık gelen o adama verme-

nin yolunu buldular. Gözüm, aklım ters dönüp, beni gayemden koparıp uzaklaştırmasalardı, onlar bir daha bir başkasının aleyhinde böyle bir hüküm veremezlerdi!

Ama ne yapayım ki Zeus'un kızı, zalim bakışlı tanrıça, elimi tam onların üzerine kaldırırken içime kudurtan bir hastalık salarak, beni yanılttı: gittim, ellerimi bu hayvanların kanına buladım: onlar da bana gülüyorlar, ölümden kurtuldular diye. İster miydim hiç? Ama ne çare: tanrı bir insanın fenalığını istedi mi, alçağın biri de kendinden üstün olandan kurtulabilir.

Şimdi ne karar vermeli? Belli: tanrıların bana düşmanlığı var, Hellen ordusu bana kin besliyor, bütün Troia, bütün bu ovalar benden nefret ediyorlar! Yoksa, gemilerin demir attığı bu kıyıları terk edip, Atreus oğullarını da yalnız bırakıp, Ege denizini aşayım, evime mi döneyim? ya babam Telamon'a hangi yüzle görüneceğim, onun karşısına nasıl çıkacağım? Karşısında beni böyle çırılçıplak, kendisinin kazanıp bir şeref çelengi edindiği mükâfatlardan mahrum görünce, buna nasıl dayanacak? Tahammül edilir şey mi bu? Yoksa Troia'lıların surlarına hücum mu edeyim? Tek başıma düşmanlarla teker teker çarpışıp dövüşeyim, şerefli bir şeyler yapayım da, en sonda öleyim mi? Ama böyle Atreus oğullarını memnun etmiş olurum. Olmaz! Girişilecek öyle bir iş aramalıyım ki, onunla ihtiyar babama kendisinden tabiaten yüreksiz doğmadığımı göstereyim. Felâketlerinin sonunu göremiyen adamın uzun bir ömür istemesi çirkindir. Ölüme hem yaklaştıran, her de ondan uzaklaştıran, günü takibeden gün ona ne sevinç verebilir ki? Boş ümitlere kapılan bir ölümlüye ben hiç kıymet vermem. Evet, asıl insan ya şerefle yaşamalı, ya şerefle ölmelidir! Söyliyeceğim bu kadar.

KOROBASI. — Kimse senin sözlerine esassızdır diyemez, Aias; onlar bilâkis senin hakiki ruhuna uygun. Ama vazgeç artık; bu üzücü düşünceleri bir yana at da, bırak dostların seni bu kararından vaz geçirsinler.

TEKMESSA. — Ey kiral Aias, insan oğlu için kaderin yüklediği felâketten daha büyük bir acı olamaz. Ben de hür bir babadan doğdum; Frygialılar arasında zenginliği ile nüfuzlu bir kimse var idiyse, bu da oydu. Ama bak, şimdi bir köleyim: herhalde tanrılar bunu böyle buyurdular; tanrılardan çok senin elin bunu böyle istedi. Onun için, yatağına da girdiğime göre, ben senin iyiliğini düşünüyorum; ocaklar koruyucusu Zeus aşkına, içinde benimle birleştiğin yatağın aşkına, yalvarıyorum sana: beni bir yabancıya eline bırakıp, düşmanlarından içimi yakacak hakaretler işitmeme razı olma. Öldüğün, hayatına nihayet vererek beni yalnız bıraktığın gün, Argoslular çocuğunla beraber beni zorla kaçıracaklar, bana köleler ekmeğini yedirecekler, bundan şüphelen olmasın! Sahiplerimden biri de bana yüreğimi parça parça eden acı sözler söyliyecek: «Kudretiyle bütün ordudan üstün olan Aias'ın cariyesine bakın hele: kıskanılacak bir hali vardı, şimdiyse ne cefalı bir hayat sürüyor!» Bunu söyliyecekler, kader de beni süründürecek; ama bu hakaretler senin için ve senin ailen için bir leke olacak.

Babana acı! onu hüzünlü ihtiyarlığında bir başına bırakma; kaderin uzun bir ömür nasip ettiği anana da acı: o hep tanrılara senin sağ salim evine dönmen için yalvarıyor. Oğluna acı, ey kiral, daha küçük yaşta, bakımsız kalırsa, sensiz, şefkatsiz vasilerin hükmü altında, onun da benim de başımıza, sen ölünce, öyle büyük bir felâket getireceksin ki! Benim ümitle bakacak senden başka kim-

sem yok artık. Yurdumu mızrağımın kuvvetiyle sen mahvettin; annemi de, babamı da başka bir kader alıp, ölü olarak Hades'e sürükledi.

Benim yurdum, varım yoğum sensin; senin yerine kim geçebilir? Benim bütün selâmetim sende. Beni de düşün; düşünmek, zevk almış olan bir erkeğin vazifesidir. İyilikten daima iyilik gelir; gördüğü hayırını hatırından çıkararak insana artık asıldır denemez.

KORABAŞI. — Aias, bende bile doğan şu merhamet sende olsun isterdim. Bu kadının sözlerini doğru bulurdun.

AIAS. — Vereceğim emri yerine getirmeyi göze alırsa, bütün takdirimi kazanacak

TEKMESSA. — Olur, sevgili Aias, ben her dediğini yapmaya hazırım.

AIAS. — Öyleyse, getir de göreyim oğlum.

TEKMESSA. — Ben onu korkudan uzaklaştırdımdı.

AIAS. — Buhran geçirdiğim zaman mı? Ne demek istiyorsun?

TEKMESSA. — Evet, zavallı çocuğun seninle karşılaşıp ölmesini istemedim.

AIAS. — Ah, bu da tam kaderime uyardı!

TEKMESSA. — Korudum onu, bu tehlikeden uzak tuttum.

AIAS. — Hareketini, tedbirli davranışını takdir ediyorum.

TEKMESSA. — Pek iyi, şimdi sana daha nasıl faydalı olabilirim?

AIAS. — Bırak ta onunla konuşayım, onu gözümün önünde göreyim.

TEKMESSA. — Zaten şuracıkta, uşakların himayesinde.

AIAS. — O halde niçin hâlâ yanıma gelmedi, niçin gecikiyor?

TEKMESSA. — Oğlum! Baban çağırıyor. Elinden tutup yürüten uşak, çocuğu buraya getir!

AIAS. — Geliyor mu? Yoksa sesini duyuramadın mı?

TEKMESSA. — İşte uşak onu getiriyor.

(*Bir uşak, Eurysakes'i elinden tutarak girer.*)

AIAS. — Kaldır onu, kaldır bana doğru. Gerçekten benim oğlum ise, bana çekmişse, bu taze dökülmüş kanı görmeyecek. Daha şimdiden onu babasının sert âdetlerine alıştırmak, öyle yetiştirmek, tabiatça babasına benzemesini temin etmek lâzımdır.

Ey oğlum, babandan daha bahtiyar ol! Ama geri kalanında ona benze; hiç de kötü bir insan olmazsın. Şu anda sende kıskandığım şey, bu felâketlerin hiçbirinden haberdar olmamandır. Zevk nedir, elem nedir öğrenmedikçe, hiçbir şeyi düşünmedikçe, hayat pek tatlıdır. [Düşünmemek iyi bir şey değildir, ama acısızdır]. Fakat bu şuura eriştiğin zaman ne asil bir babanın oğlu olduğunu, nasıl yetiştiğini düşmanlarına göstermelisin. O güne kadar taze gönlünü eğlendirerek rüzgârların hafif esişiyle beslen, annene bir saadet kaynağı ol. Bensiz de kalsan, eminim, Akhaioların hiçbirisi sana küstahça hakaret etmeyecek. Başına Teukros gibi şefkatli bir bekçi bırakacağım; gerçi o şimdi düşman avında, buradan uzakta, ama yetişmen için hiçbir emeğini esirgemeyecek.

Kalkanlı muhariplerim, denizci milletim, sizin he-

pinizden bir ricam var; o gelince, tenbihimi bildirin: alsın bu çocuğu, evime götürüp Telamon'a, anama, anam Euboia'ya teslim etsin; bu da onlara ihtiyarlıklarında, yeraltı tanrısının derin ülkesine varacakları zamana kadar baksın. Silâhlarımı da ne müsabaka hakemleri Akhaiolara mükâfat olarak ortaya koysunlar, ne de mahvıma sebep olan adam. Sen, oğlum, sana Eury-sakes adını veren yedi öküz derisinden yapma parçalanmaz kalkanımı al, senin olsun: sağlam kayışından tutup kullanırsın. Öteki silâhlarım benimle beraber gömülecek. (*Tekmessa'ya*) Haydi artık, çadırın önünde sızlanıp ağlıyacağına al hemen şu çocuğu da kapa kapıyı. Ağlamayı ne de çok sever, kadınlar!

Kapa çabuk; bıçak isteyen yara için akıllı bir hekim sihirli nağmeler söylemez.

KORABAŞI. — Seni bu kadar kararlı görmekle korkuyorum; keskin bir dilin var, hiç beğenmiyorum.

TEKMESSA. — Ey kıral Aias, aklından neler geçiyor? ne yapmayı düşünüyorsun?

AIAS. — Sorma, araştırma; başkasının işine karışmamak iyi şeydir.

TEKMESSA. — Ah, ben ne endişeler içindeyim! Oğlunun başı için, tanrılar aşkı için, işte sana yalvarıyorum, bize ihanet etme.

AIAS. — Sen canımı fazla sıkıyorsun! Tanrılara karşı hiçbir vazifem, hiçbir borcum olmadığını bilmiyor musun?

TEKMESSA. — Sus, böyle söyleme!

AIAS. — Seni dinliyenlere dil dök.

TEKMESSA. — Sen beni dinlemeyecek misin?

AIAS. — Çoktan beri bana yalvarıp duruyorsun.

TEKMESSA. — Endişe içindeyim de ondan, kıral!

AIAS. — Kapamıyacak mısınız hemen şu kapıyı?

TEKMESSA. — Tanrılar aşkı için, yumuşa biraz!

AIAS. — Eğer tabiatimi şimdi terbiye etmeğe kalkışıyorsan, bana aptalca düşünüyorsun gibi geliyor. (*Çadırı kaparlar. Koro kalır.*)

KORO. — Ey ünlü Salamis, kıyılarını döven denizin ortasında sen bahtıyorsun, adın her tarafta meşhur; ama ben, zavallı, yıllardan beri, şu kendime döşek ettiğim [de çayırlarında oyalanıyorum; nice, nice aylardan beri o korkunç, karanlık Hades'i boylıyacağım günü endişeyle bekliyerek, buralarda yıpranıp gidiyorum.

Şimdi bir de tanrıların verdiği hastalığa kapılmış, dardına güç deva bulunur Aias'la başa çıkmam icab ediyor, eyvah! Sen onu, geçmiş bir gün, dehşetli savaşlarda galip gelsin diye buraya göndermiştin; ama şimdi o, kendi düşüncelerinin münzevi çobanı olarak, arkadaşlarına büyük büyük üzüntüler veriyor. Kolunun gücüne borçlu olduğu eski büyük başarıları, Atreus'un minnet nedir bilmez sefil oğulları için artık minnet uyandırmaz oldu. Ah elbet, uzun yıllarla beraber ömrü akıp geçmiş annesi, saçlarını ak eden bu ihtiyarlığında, oğlunun aklını alan bir hastalığa kapıldığını iştince, bahtsız bülbülün hüznünlü nağmesine benzer türküler çağırmıyacak; o zavallı acı çığlıklar kopararak ağlıyacak; kır saçlarını yolarak döktüğü göğsüne de ağır yumruklar indirecek. Ümitsiz hastanın Hades'e gidip saklanması daha iyi olur; babasının kanını taşıyan bu kahraman çileli Akhaioların en asîli olabilirken birden eski huyunu değiştirdi, başka bir adam oldu. Ah, zavallı baba! seni feci bir haber bekliyor: oğlunun başına gelen felâketi öğreneceksin; onun

başına gelen, Aiakos oğullarından hiçbirinin başına gelmemiştir.

(Çadırdan Aias'la Tekmessa çıkarlar.)

AIAS. — Büyük ve sonsuz zaman görünmeyen her şeye bir şekil verir, meydana getirdikten sonra da gizler. Onun için beklenilmedik hiçbir şey yoktur; korkunç yemin de, en sert iradeler de yenilirler. İşte ben de, demin su verilen bir çelik gibi bu dehşet verici hale karşı koyarken, şimdi bu kadının sözleriyle yumuşadım, azmim kırıldı: düşmanlar arasında onu dul, oğlumu yetim bırakmağa acıyorum!

Tanrıçanın ağır öfkesinden sıyrılmak için deniz kenarındaki çayrlara çıkarak yıkanmak, lekelerimden temizlenmek istiyorum. Sonra gidip insan ayağının basmadığı bir yer bulacağım, silâhlarımın arasında hiç sevmediğim şu kılıcı bir çukur kazıp içine koyacağım: kimse onu bir daha göremeyecek. Geceyle Hades onu toprağın altında saklasınlar! Ben o silâhı baş düşmanımız Hektor'dan armağan olarak aldığımdan beri, Argoslulardan hiçbir saygı görmedim. «Düşman armağanı armağan değildir, ondan hayır gelmez» diyenler ne doğru söylemişler!

İşte bundan sonra tanrıların karşısında eğilmeyi bileceğiz, Atreus'un oğullarına da tazimi öğreneceğiz. Emir onlarda, baş eğmek lâzım! Nasıl eğmeyim? En şiddetli, en hâkim kuvvetler bile birbirlerine müsamaha ederler: böylece karlı kışlar güzel meyvalı yaz geldiği zaman çekilip giderler; gecenin karanlık kubbesi de beyaz taylı güne, ışığını yaksın diye, yer verir; azgın rüzgârlar ise eser eser de inliyen denizi sakinleştirir; her şeye hâkim olan uyku bile insanı sarar, ama sonra bırakır, dai-

ma hükmü altında tutmaz. Biz nasıl olur da akıllı, uslu olmayı öğrenmeyiz? Ben... ben yeni öğrendim ki insan düşmanından, bir gün gelip de onu sevecekmiş gibi, nefret emelidir; dosta gelince ben dostuma, onun daima öyle kalmıyacağını bilerek, yardım etmek, faydalı olmak niyetindeyim. Dostluk limanı ölümlülerin çoğu için emniyetli değildir.

Bu işlerin sonu hep iyi olacak. Kadın, içeri gir de tanrılardan gönlümün arzu ettiği şeylerin yerine getirmelerini dile; siz de arkadaşlar, onun gibi, bu isteklerime hürmet edin; Teukros'a da, gelince, söyleyin: bizimle alâkadar olsun, size karşı da iyi davransın. Çünkü ben gitmekliğim icabeden yere gidiyorum! Dediklerimi yapın; kimbilir belki de, şimdi bedbaht olduğum halde, birazdan kurtulduğumu işitirsiniz!

(Çıkar gider. Tekmessa çadıra girer. Koro yalnız kalır.)

KORO. — Sevincimden titriyor, neşemden sanki göklere eriyorum! İo, io, Pan! Ey Pan, Pan! karların dövdüğü kayalık Kyllene dağlarından in, denizleri aş, görün bize, ey tanrıların oyunlarını idare eden Pan! Gel de benimle Nysa, Knosos rakıslarına, kendiliginden öğrendiğin rakıslara gir! Benim içimden şimdi raksetmek geliyor! Delos kiralı Apollon da Ikaros denizinin üstünden aşip, herkesin gözü önünde aramıza katılsın, hiçbir zaman benden iyiliğini esirgemesin. Ares bizi büyük bir üzüntüden kurtardı. İo, io! Ey Zeus, denizleri hızla yaran süratli gemilerimize bahtiyarlık günlerinin parlak ışığı şimdi artık gene vurabilir! Çünkü Aias birden ıstıraplarını unuttu; şimdi o, eskisi gibi, tanrıların her buyurduğunu büyük bir sadakatle, saygıyla yerine getiriyor, kurbanlar kesiyor. Kudretli zaman her şeyi yok eder;

ben de hiçbir şey imkânsızdır diyemiyeceyim; işte hiç umulmazken Aias, Atreus oğullarına olan şiddetli öfkesinden, giriştiği büyük mücadeleden vazgeçiverdi.

(*Hellen ordugâhından bir haberci gelir.*)

HABERCİ. — Arkadaşlar, size mühim bir haber! Teukros burada; Mysia'nın yalçın kayalıklarından yeni geldi; ordugâhın ortasında, başkomutanın çadırına doğru yürüyordu, birden bütün Argosluların hakaretiyle karşılaştı. Uzaktan tanımışlardı, yaklaştığını görünce etrafını aldılar; bir teki ağzını tutmuyor, hepsi ona her yandan küfürlerle saldırıyordu; delinin, ordu düşmanının kardeşi diyorlar, tehdit ediyorlardı: taşa tutacaklarını, parça parça edip öldüreceklerini, bu âkıbetten kurtulmıyacağını söylüyorlardı. Galeyanları o dereceye gelmişti ki kılıçlar kınlarından çekilip çıkarıldı. Kavgâ son haddine varmışken, yaşlıların araya girmesiyle yatıştı.

Aias nerede? bunları kendisine bildirmeliyim. Komutanlarımıza her şeyi bildirmeliyiz.

KORABAŞI — Çadırında değil; yeni duygularına uygun yeni bir karar vererek, demin çıktı.

HABERCİ. — Eyvah! Demek ya beni bu yola gönderen geç gönderdi, ya ben işimi ağır tutmuşum!

KORABAŞI. — Göreceğin işin nesinde kusur ettin?

HABERCİ. — Teukros, kendisi buraya gelinceye kadar, Aias'ın çadırından dışarı çıkmamasını tenbih etmişti.

KORABAŞI. — Ama o kendisi için en hayırlı bir iş için gitti: tanrılarla barışmak istiyordu.

HABERCİ. — Eğer Kalkhas doğru kehanet etmesini biliyorsa, bu seninkiler pek delicesine sözler!

KORABAŞI. — Ne kehaneti? Bu işe dair sen ne

biliyorsun da...

HABERCİ. — Benim bildiğim şu - orada hazır bulunuyordum-: kırallar daire halinde meclis kurmuşlardı; Kalkhas kalktı, Atreus oğullarının yanından ayrılarak, tek başına gitti, Teukros'un eline sağ elini dostça uzattı, Aias'ı bir daha sağ görmek istiyorsa, bu üzerimizde parıldayan gün müddetince, onu, ne yapıp yapıp çadırında kapalı alıkoymasını, oradan ayrılmasına müsaade etmemesini tenbih etti.

Dediğine bakılırsa, ilâhî Athena'nın öfkesi onu daha bir bugün tazibedecek. Kâhin, biri insan tabiatıyla doğar da, insan gibi düşünmezse... işte insanlığın hudutlarını aşan bu düşüncesiz yaratıklar tanrılarının verdiği ağır felâketlere uğrarlar, dedi.

Oysa Aias, daha evinden ayrılırken düşüncesiz bir adam olduğunu gösterdi. Babası ona nasihat ediyordu: «Oğlum, savaşta galip gelmeye çalış, ama daima tanrılarının yardımıyla». O ise fazla bir gururla, akılsızca cevap verdi: «Baba, tanrılarının yardımı olduktan sonra, değersiz bir insan da zaferi elde edebilir; benim ise, onlar olmadan da şan ve şöhret sahibi olacağıma itimadım var.»

Böyle büyük sözler söyledi. Bir başka sefer de, öldürücü elini düşmanlara çevirmeğe teşvik eden ilâhî Athena'ya şu müthiş, işitilmedik cevabı verdi: «Kırılıca sen öteki Akhaioların başına git; düşman benim bulunduğum taraftan hattı asla yaramaz.»

Böyle sözlerle, insanlık haline uymıyan bir tarzda düşündüğü için, tanrıçanın dehşetli öfkesine uğradı. Fakat daha bugün sağ kalırsa, belki onu tanrılarının yardımıyla kurtarabiliriz.

İşte kâhin bunları söyledi. Teukros da hemen ye-

rinden fırlayıp beni bu emirlerle gönderdi. Onlara uya-caksın. Ama elimizde değilse, Kalkhas da haklıysa, kalıraman artık sağ değildir.

KORABAŞI. — Ah biçare Tekmessa, kara bahtlı kadın, gel bak bu adam neler söylüyor! Sanki etime bıçak sapladılar: bu habere kimse sevinmeyecek!

(Çadırdan Eurysakes'le Tekmessa çıkarlar.)

TEKMESSA. — Nihayetsiz kederlerim daha yeni yatıştı: niçin bu zavallı halimle beni yerimden kaldırıyorsunuz?

KORABAŞI. — Şu haberciyi dinle: Aias hakkında beni yeise düşüren haberlerle geldi.

TEKMESSA. — Eyvah! Adam, nedir getirdiğin haber? Mahv mı olduk?

HABERCİ. — Senin halin ne olacak bilmiyorum; fakat Aias'inkinden, hakikaten çadırından ayrıldıysa, endişe ediyorum.

TEKMESSA. — Evet, ayrıldı! Ne söyleyeceksin diye endişe içindeyim.

HABERCİ. — Teukros onu çadırın içinde tutmanızı, yalnız başına çıkmasına mâni olmanızı emrediyor.

TEKMESSA. — Teukros nerede? Ne diye böyle söylüyor?

HABERCİ. — Daha yeni geldi: Aias'ın bu çıkıp gitmesi ölümüne sebeb olur diye korkuyor.

TEKMESSA. — Ah, bahtsız başım! Kimden öğrendi bunu?

HABERCİ. — Thestor'un kâhin oğlundan; bugün, öğrendi: Aias'a ölümü veya hayatı getirecek olan gün de bu gündür.

TEKMESSA. — Eyvah, arkadaşlar! beni amansız

kaderimden koruyun! Çabuk olun; birkaçınız hemen Teukros'u çağırın; bir kısmınız batı, bir kısmınız da doğu koylarını gezip, belâsını bulmağa giden adamı arasin! Anlıyorum: o beni aldattı; bir zamanki saadetimden birdenbire beni mahrum etti! Eyvah, ne yapayım, oğlum? Durmamalı! Ben de yola düşeceğim, gücüm yettiği kadar gideceğim. Yola çıkalım, çabuk olalım! Ölmeğe çabalayan bir adamı kurtarmak istiyorsak, oturmanın sırası değil!

KORABAŞI. — Yola çıkmaya hazırım; hem bu sözde kalmıyacak. Sözlerimi ayaklarımın ve gördüğüm işin hızı takibedecek.

(Tekmessa telâşla çıkar. Bir uşak Eurysakes'i çadıra sokar. Koro, ikiye ayrılıp sağ ve sol parodos'lardan çıkar. Sahne değişir: deniz kenarı ıssız bir yerde Aias görünür: ucu havaya doğru olan kılıcını çalılıkların arasında yere saplamakla meşguldür. İşini bitirince sahnenin ön tarafına gelir.)

AIAS. — Beni öldürecek kılıç işte en keskin haliyle dikili duruyor -ama bilmem şimdi bunu durup düşünmenin sırası mı-tanıdıklarımın arasında benim bilhassa kin beslediğim, görmekten nefret ettiğim adamın, Hektor'un hediyesi! Demiri kemiren taşla daha yeni bilenmiş, Troia'nın düşman toprağında saplı duruyor; hem, çabuk ölme-yardıma yardım etsin diye onu dikkatle saplayıp yerleştirdim. İşte hazırız. Kararımı vermişken, ilk sen, Zeus, yardıma gel: doğrusu da bu. Bana nasip etmeni istediğim büyük bir lütuf değil: Teukros'a bu kötü haberi götüreceğ birini gönder; bu kan sızan kılıcın üzerine atılıp düştüğüm yerden beni ilk önce o kaldırsın da, düşmanlarımdan biri daha evvel görmesin, köpeklere, yırtıcı kuşlara yem diye atılmayım. İşte, Zeus, senden bunu diliyorum. Senden

de, ey yer altında ruhlara yoldaşlık eden Hermes, imdat bekliyorum: hiç ıstırap çektirmeyecek bir hızla üzerine atılıp, böğrümü bu kılıçla yardığım zaman, bana rahat bir uyku ver! Ebedi kızlardan, ölümlülerin başına gelen her şeyi gören, her saygıya lâyık, ayağına çabuk Erinyelerden de imdat diliyorum, yardımına gelsinler! Bilsinler ki ben, biçare, Atreus oğulları yüzünden ölüyorum. O sefilleri ellerine geçirsinler, en sefil bir şekilde yok etsinler; benim kendi kendimi vurup düştüğümü gördükleri gibi, Atreus'un oğulları da en sevdikleri akrabalarının elinden ölsünler! Gidin, ey çabuk intikam alan Erinyeler, bütün orduya diş geçirin, kimseye acımayın!

Sen de, ey yüksek göklerde araba süren Güneş, atalarımın memleketini görünce, altın işlemeli gemleri çek, ihtiyar babama, beni büyüten bedbaht anama felâketlerimi, âkıbetimi bildir! Zavallı anam! Biliyorum, bu haberi işitince, bütün şehri ayağa kaldıran büyük bir çığlık koparacak! Ama bunları düşünüp boş yere üzülmeğe değmez! Bu işi bir an evvel görmeli!

Ey Ölüm, Ölüm, gel şimdi gözünü benden ayırma; Ama seninle orada da buluşup görüşeceğiz. Sizlere ise, ey bu parlak günün ışığı, ey arabanla geçen Güneş! sizlere son defa hitabediyorum: bu bir daha mümkün olmayacak!

Ey ışık! ey yurdum Salamis'in mübarek toprağı! ey atalarımın ocağının temeli! sen de ünlü Atina, sizler de, benimle yetişmiş nesil! buradaki pınarlar, çaylar, Troia ovaları! sizlere hitap ediyorum! elveda, beni besliyen tabiat! Bu size Aias'ın söyleyeceği son sözdür; sonrasını Hades'te yer altında barınan ölümlere anlatacağım.

(Kılıcının üzerine atılır. Sükût olur: biraz sonra Ko-

ronun A kısmı girer.)

KORONUN A KISMI. — Yorgunluk üzerine yorgunluk, daima yorgunluk! Gitmediğim bir yer, tek bir yer kaldı mı? Ama hiçbir taraf da aradığımı bulduğumu görmedi. İşte! Bir gürültü işidiyorum!

(Koronun B kısmı girer.)

KORONUN B KISMI. — Denizlerde beraber sefer eden gemi arkadaşların, bizleriz.

KORONUN A KISMI. — Ne haber?

KORONUN B KISMI. — Gemilerin batı tarafına düşen bütün yerleri gezdim.

KORONUN A KISMI. — Netice ne oldu?

KORONUN B KISMI. — Büyük bir yorgunluk; gözlerim için de öyle!

KORONUN A KISMI. — Güneşin doğduğu taraftaki yolda da kahramanı bulamadık. Hiç bir yerde yok (İki kısım birleşir.)

KORO. — Pek iyi, uykusunu bırakıp avının peşine düşen çalışkan balıkçıların arasında, yahut ta Olympos tanrıçaları, Bosporos'a akan çaylarda yaşayan nymphalar arasında o vahşi tabiatli kahramanın nerelerde dolaşdığını görüp de bana haber verecek kimse yok mu? Bu kadar dolaşayım, zahmet çekeyim de uğurlu adımlarla koşup ona yetişemiyeyim, o perişan adamın nerede olduğunu bulamıyayım, ne ağır şey!

(Bir çalılığın arkasından Tekmessa'nın kopardığı çığlık gelir.)

TEKMESSA. — Eyvah, eyvah!

KORABAŞI. — Çalılardan yükselen bu ses kimin sesidir?

TEKMESSA. — Ah, ben bedbaht kadın!

KORABAŞI. — Karısı, bu; mızrağı ile elde ettiği kadın, kara bahtı Tekmessa: yas içinde, perişan!

TEKMESSA. — Gittim, öldüm, mahvoldum, arkadaşlar!

KORABAŞI. — Ne oluyor?

TEKMESSA. — Bakın, Aias orada kanlar içinde yatıyor! Böğrüne saplanan kılıç görünmüyor.

KORO. — Eyvah! Şimdi ben yurduma nasıl döneceğim? Ah kiralım, şu gemi arkadaşını öldürdün! Ah, bedbaht adam! Ah, zavallı, biçare kadın!

TEKMESSA. — Hal böyle olunca, bize ancak inlemek düşer.

KORABAŞI. — Kara bahtlı adam kimin eliyle vurulmuş?

TEKMESSA. — Belli: kendi eliyle; kendini üzerine attığı, yerde dikili duran kılıç öyle gösteriyor.

KORO. — Ah, başıma gelenler! Kendi kanını kendin akıttın! Arkadaşların da bunu önliyemediler! Bense -ne hissiz, ne akılsız adammışım! —vazifemi hiç yapamadım. Uğursuz isimli inatçı Aias nerede yatıyor?

TEKMESSA. — Onu gözler görmesin! bu örtüyle sarıp, onu iyice örteceğim; hiç bir kimse, arkadaşı dahi olsa, onu şu burnundan gelen, kendi eliyle açtığı kırmızı yarısından akan koyu kanlar içinde görmeye tahammül edemez. Eyvah, ben ne yapayım? Arkadaşlarından hangisi seni kaldıracak? Teukros nerede? Tam vaktinde yetişmiş olur, gelir de yerlerde yatan kardeşini gömerse! Ah kara bahtlı Aias, sen neydin, ne oldun.! Bu halde düşmanların bile seni acınmağa lâyık görür.

KORO. — Ey talihsiz adam, sonsuz eziyetlerle dolu kötü kaderini nihayet sen, kendi sert iradenle böyle

bitirecektin, bu belliydi! Çünkü sen bütün bir gece ve bu gündüz ışığında, öldürücü bir ihtirasa kapılarak, iniltilerin arasında, mağrur tabiatınla, Atreus oğullarına tehditler savurdun! Evet, o gün, o uğursuz silâhları yiğitlik mükâfatı olarak ortaya koydukları gün, bu felâketimizin korkunç başlangıcı oldu!

TEKMESSA. — Eyvah, başıma gelenler!

KORABAŞI. — Hakiki ıstırap, bilirim, insanın ciğerine işler!

TEKMESSA. — Eyvah, başıma gelenler!

KORABAŞI. — Feryadını bir kat daha arttırsan da şaşmam, kadın: çünkü sen çok sevdiğin bir insanı kaybettin.

TEKMESSA. — Sen benim çektiklerimi ancak tasavvur ederek anlıyorsun; ben ise onları fazlasiyle duyuyorum!

KORABAŞI. — Doğru, dediğin doğru.

TEKMESSA. — Eyvah, oğlum, ne esaret boyun-duraklarına doğru gidiyoruz, başımızda böyle efendiler varken!

KORO. — Ah, bu acı feryadınla sen o iki kalbsiz Atreus oğullarının söylemiye dilin varmadığı bir iş görmelerini kast ediyorsun. Tanrı korusun!

TEKMESSA. — Halimiz böyle olmazdı, tanrılar istemeseydi.

KORABAŞI. — Gerçekten başımıza getirdikleri felâket altından kalkılmıyacak kadar ağır.

TEKMESSA. — Evet, bu acıyı Odysseus'u memnun etmek için, Zeus'un kızı, o korkulur tanrıça yetiştirdi.

KORABAŞI. — O çok görmüş geçirmiş adamın kara kalbini şimdi küstahlık sevinçle sarmıştır! Bir çılgınlık

anının sebep olduğu acımıza da güler, kimbilir ne güler! yazıklar olsun! Atreus'un oğlu iki kiral da onu dinleyip beraber gülerler!

TEKMESSA. — Gülsünler onlar bu adamın felâketine, sevininler! ama, sağlığında onu sevmediler ise de, belki de öldükten sonra, muharebenin yarattığı dar durumlarda onu arayacaklar. Çünkü basit insanlar sahip oldukları nimetin kıymetini, elden çıkmadıkça, bilmezler. Ölümü bana acı, onlara tatlı gelebilir, ama kendisi için iyi oldu; elde etmek istediğine erdi, aradığı ölümü buldu. Onunla ne diye alay edeceklermiş? O, tanrıların yüzünden öldü, onların yüzünden değil, hiç değil! Onun için, küstah Odysseus boşuna sevinsin dursun: Aias onlar için yok artık... ama beni göz yaşlarım ve kederimle başbaşa bırakıp gitti.

(Yaklaşan birinin feryadı duyulur.)

TEUKROS. — Eyvah, başıma gelenler!

KORABAŞI. — Sus! Teukros'un sesini duyar gibi oldum; felâketimize uygun bir nağme idi onunki!

(Telâş, acı içinde Teukros sahneye dalar.)

TEUKROS. — Ah, aziz Aias, benim sevgili kardeşim! demek yayılan haber doğruymuş; sen işini bitirdin gittin, öyle mi?

KORABAŞI. — Kahraman öldü, Teukros: bunu bil.

TEUKROS. — Eyvah, ne yaman bir kaderim varmış!

KORABAŞI. — Böyle bir vaziyette...

TEUKROS. — Ah, ne bedbaht, ne bedbaht adamım ben!

KORABAŞI. — ... insana ağlayıp inlemek düşer!

TEUKROS. — Ah, beni çarpan müthiş felâket!

KORABAŞI. — Evet, Teukros, çok müthiş.

TEUKROS. — Ah, ben ne talihsizim! Pekiyi, oğlu ne oldu? Nerede, bu koca Troia ülkesinin neresinde bulunuyor?

KORABAŞI. — Çadırların yanında, yalnız...

TEUKROS, Tekmessa'ya. — Koş, koş, al getir onu onu buraya; kötü niyetli biri babasız kalmış aslan yavrusunu anasından kaçırır gibi çocuğu kaçırmasın! Git, çabuk ol, bana yardım et! Yerde serili yatan ölümlere herkes hakaret etmeyi pek sever.

(Tekmessa çıkar.)

KORABAŞI. — Teukros, kahramanımız da, ölmeden evvel, çocuğuyla alâkadar olmanı istemişti; şimdi senin alâkadar olduğun gibi.

(Teukros bu arada cesede yaklaşmıştır.)

TEUKROS. — Gözlerimle gördüklerimin arasında bana, ah, en büyük ıstırapları veren manzara! Akibetini öğrendiğim zaman, izine düşüp geldiğim bu yol, bütün yollar arasında, sevgili Aias'ım beni en çok perişan edeni oldu! orduda senin hakkında, sanki bir tanrı göndermiş gibi, süratle bir şayia yayıldı... ki sen ölüp gitmişsin! Ben zavallı, uzakta bunları işitince, ağladım; ama şimdi seni böyle görmek beni mahvediyor! Eyvah! Haydi çek şu örtüyü: felâketimi bütün çıplaklığıyla göreyim: *(Bir uşak cesedin üzerinden örtüyü kaldırır.)* Ah, feci manzara, acı cesaret! İçime ne büyük işkencelerin tohumunu atıp öldün! Çektiğin acılar arasında sana hiçbir yardımda bulunamadıktan sonra, ben nereye, hangi insanların yanına gidip sığınabilirim?

Senin de benim de babam Telamon, sensiz döndüğümü görünce, beni, ah muhakkak! güler yüzle, şefkatle

karşılacaktır! Zaten o talihi iyi gittiği zaman bile fazla güler yüz gösteren bir insan değildir. Söylemediği kalacak mı? ya korkaklığı, alçaklığı yüzünden, yahut da, sen öldükten sonra, senin haklarını, evini elde etmek maksadıyla, sana, sevgili Aias, hiyanet eden bir piçe, harpte esir aldığı bir kadından doğma benim gibi bir piçe hangi küfürü esirgiyecek? Hiç yoktan kavga çıkaracak kadar asabi, ihtiyarlığın daha da hiddetli kıldığı bu adam bana bunları söyleyecek. En sonunda da, babamın bu sözleri yüzünden, herkesin nazarında hür bir insan değil, bir köle olarak yurdumdan sürülüp atılacağım.

Evimde bunlarla karşılaşacağım; Troia'da ise düşmanlarım çok, bana destek olacak kimseler az. Senin ölümünün işte bana getirdikleri! Eyvah, ben şimdi ne yapayım? seni öldüren, yüzünden can verdiğin şu parlak kılıcın ucundan seni nasıl çekip çıkartayım, bedbaht adam? Gördün mü? Hektor, öldüğü halde, seni nasıl yok etmiye muvaffak oldu!

Tanrılar hakkı için, şu iki ölümlünün kaderine bakın! Bu kahramanın hediye ettiği kemerle Hektoru arabanın kenarına bağlayıp, son nefesini verinceye kadar yerlerde sürüklediler; Aias da ondan hediye aldığı bu kılıçla, bu kılıcın üzerine atılmak suretiyle kendini öldürdü. İnsan, bu kılıç Erinys'un, kemer de o zalim usta Hades'in elinden çıkmış demez mi?

Ben, doğrusu, bunları da, her şeyi de, daima, insanlara karşı tanrıların hazırladığını iddia ederim. Bu fikirde olmıyan gene bildiği gibi düşünsün, ben böyle düşünüyorum.

KORABAŞI. — Sözü uzatma; bu adamı nasıl gömeceğini, birazdan neler söyleyeceğini düşün. Çünkü

düşmanlarımızdan birini görüyorum; herhalde felâketlerimize gülmiye geliyor: o hayduda da o yakıştır.

TEUKROS. — Kim geliyor ordudan? Kimi görüyorsun?

KORABAŞI. — Menelaos'u, hatırı için buralara geldiğimiz adamı.

TEUKROS. — Görüyorum: uzakta olmadığı için seçmek kolay oluyor.

(Menelaos girer; öfkeli.)

MENELAOS, Teukros'a. — Hey, sana söylüyorum! o ölüyü kaldırmıya teşebbüs etme; olduğu yerde kalacak!

TEUKROS. — Ne diye bu kadar söz harcıyorsun?

MENELAOS. — Ben öyle istiyorum, orduyu idare eden adam öyle istiyor da ondan.

TEUKROS. — Pek iyi, ileri sürdüğün sebep nedir, söyler misin?

MENELAOS. — Bu adamı yurdumuzdan Akhiaların müttefiki, dostu diye getirdiğimizi umarken, hakikatte kendisini Frygialılardan daha düşman bulduk; işte sebebi bu. Onun niyeti ordumuzu yok etmektir; geceleyin üzerimize yürüdü, hepimizi mızrağıyla öldürmek istedi. Tanrılardan biri onun bu giriştiği işin önüne geçmeseydi, biz şimdi onun kendisine nasip olan kaderle, pek utanç verici bir âkıbete uğrıyacak, ölüp gidecektik; o ise yaşıyacaktı; ama iyi ki tanrı onun öfkesini koyunların, sürülerin üzerine çevirdi. İşte onun için, bu cesedi kabre koyacak kadar kudretli bir insan yoktur yeryüzünde; o, bu sarı kumların üzerinde deniz kuşlarına yem olacak.

Delice öfkelere kalkışma! Sağken onunla baş edemedikse de, sen istesen de istemesen de, ölüsüne söz

geçireceğiz, ellerimizle onu yola getireceğiz; çünkü hayatta iken bir defa olsun sözümüzü dinlemek istemedi. Herhalde halktan birinin baştakilere itaati kabul etmemesi kötü bir vatandaşa yaraşan bir harekettir. Korkuya yer vermiyen bir devlette, kanunlar hiçbir zaman gerekli saygıyı göremezler; korkunun, hürmetin desteği olmadıkça da, bir ordunun iyi idare edilmesine imkân yoktur. İri vücutlu da olsa, bir insan küçük bir kabahat yüzünden düşebileceğini beklemelidir. Bunu öğren: korku nedir, utanma nedir bilen bir adam için daima bir kurtuluş yolu vardır. Bir kimsenin küstahça hareket etmek, her istediğini yapmak imkânını bulduğu bir devlet ise, müsait bir rüzgârla ilerlese de, emin ol, bir gün gelir, dibe gider.

Bence, insanın içinde daima yerinde bir korku bulunmalıdır; hoşumuza giden bir şeyi yaparken de cezasını çekeceklerimizle ödemiyeceğiz vehmine kapılmıyalım.

Bunlar sırasıyla olur. Dün çalınmış ve küstah olan oydu; bugün kibirli olma sırası bende. Bak, sana söylüyorum: onu gömerken kendi mezarını bulmak istemiyorsan, bu adamı gömmiyeceksin.

KORO. — Menelaos, böyle doğru sözler söyledikten sonra, sen kendin ölümlere karşı küstah olma.

TEUKROS. — Mademki asıl aileden oldukları söylenen kimseler de bu kadar yanlış sözler sarf edebiliyor, artık ben, arkadaşlar, asalet bakımından hiçbir değeri olmıyan birinin yanıldığına hiç şaşmıyacağım.

Haydi, bir daha baştan başla: sen bu kahramanı buraya Akhaioların müttefiki olarak getirdiğini iddia ediyorsun öyle mi? şu halde, bu sefere kendi rizasıyla, kendi iradesiyle katılmadı. Pek iyi, ama, sen nasıl onun âmiri oluyorsun? Yurdundan getirdiği orduya nasıl olur

da sen emredersin? Sen Isparta hükümdarı olarak geldin, bizim başımız olarak değil. Aias sana ne kadar hükmedebilirse, sen de ona o kadar hükmedebilirdin; çünkü ordunun sevk ve idaresiyle ilgili olarak sana daha büyük bir hak tanınmış değildir. Sen buraya başka komutanlara tâbi olarak geldin; bütün ordunun başı değilsin ki Aias'ı emrin altında tutasın. Haydi git, kendi adamlarına emret, bu gururlu sözlerle onları azarla. Senin de iznin olmasa, öteki komutanın da izni olmasa, ben onu -sözlerin beni hiç korkutmuyor- lâyük olduğu şekilde gömeceğim.

Onun bu sefere girişmesi sergüzeşt peşinde koşanlar gibi, senin karın yüzünden değil -bunu iyi bil- içtiği antlar yüzünden oldu. Senin uğruna sanma! Çünkü o, değersiz insanlara hiç ehemmiyet vermezdi. Onun için, istersen yanına bir kaç sözcü daha al, hattâ ordunun komutanıyla birlikte gel; yapacağın gürültüye başımı dahi çevirip bakmam: karşımdaki sen değil misin?

KOROBASI. — Felâkete uğrıyan bir insanın böyle bir dil kullanması da hiç hoşuma gitmiyor. Tamamiyle doğru olsa da, sert söz insanı yaralar.

MENELAOS. — Okçumuz pek öyle mütevazi görünmüyor.

TEUKROS. — Elbet, âdi bir sanat edinmedim ki!

MENELAOS. — Bir de kalkanın olsa, kim bilir ne kurum satacaksın!

TEUKROS. — Her tarafım çıplak da olsa senin gibi ağır silâhlı bir adamla gene başa çıkarım.

MENELAOS. — Lâfta cesaretin müthiş!

TEUKROS. — Hak kendi tarafında oldu mu, insan

gururlu olabilir.

MENELAOS. — Bu beni öldüren adamın her işi ras gitsin, bu mudur hak?

TEUKROS. — Seni öldüren mi? ölmüş olmana rağmen dirisin, demek: şaşılacak şey söylediğin

MENELAOS. — Bir tanrı beni kurtardı da ondan: bu adama kalsaydı, ben gitmiştim.

TEUKROS. — Öyleyse, seni tanrılar kurtarmışsa, tanrılara saygısızlık etme.

MENELAOS. — Ben tanruların kanunlarını hor görmüyorum ki.

TEUKROS. — Gelip de ölülerin gömülmesine mâni olduğuna göre, hor görüyorsun

MENELAOS. — Ölenler düşmanımrsa, elbet mâni olurum: müsaade etmek caiz değildir.

TEUKROS. — A, demek bir zaman Aias karşına düşman olarak çıktı, öyle mi?

MENELAOS. — Benden nefret ederdi, ben de ondan; sen de bunu biliyorsun.

TEUKROS. — Onun zararına hileyle rey temin ederken yakalandın, ondan.

MENELAOS. — Müsabakayı kaybedişi benim değil, hakemlerin işi.

TEUKROS. — Senin elinden gizlice kurulmuş ne düzenler gelir!

MENELAOS. — Bu söz birinin başma bir belâ getirebilir.

TEUKROS. — Ama bu belâ benim edeceğim fenalıktan daha büyük olmaz, herhalde.

MENELAOS. — Sana yalnız şunu söylüyorum: bu adam gömülmiyecektir.

TEUKROS. — İşte cevabım: gömülecektir.

MENELAOS. — Ben bir zaman, fırtınalı havada gemicileri yola çıkmağa teşvik eden sözleriyle cesur bir adam gördüm; ama fırtına kopunca, ağzından bir tek kelimenin çıktığını işitemezdin; üstüne aldığı giyeceği başına çekmiş, önüne gelen gemiciye kendini çiğnetiyordu. İşte senin de, senin şiddetli sözlerinin de sonunuz böyle olabilir. Bakarsın, küçük bir buluttan kopan büyük bir fırtına birden bütün bu haykırışlarını sustururverir.

TEUKROS. — Ben de akılsızın birini gördüm; etrafında felâketler içinde bulunan insanlara küstahça muamele ediyordu. Tabiati tıpkı benimki gibi, bana benzer biri onu görüp şu sözü söyledi: «Bana bak ölülere karşı saygısız olma, yoksa karışmam, başın belâya girer». Bana benzeyen adam o sefilin yüzüne bunları söyledi. Hem ben o adamı görüyorum; galiba senden başkası değil, sensin. Sözlerimi muammalı mı buluyorsun?

MENELAOS. — Ben gidiyorum; doğrusu, mecbur etme kudretini haiz bir insanın sözle cezalandırdığını duysalar, ayıplarlar.

(*Menelaos uzaklaşır.*)

TEUKROS, uzaklaşan Menelaos'a. — Haydi çekil! Benim için de çılgın bir adamın aptalca sözlerini dinlemek pek ayıp oluyor.

KORABAŞI. — Çetin bir söz çekişmesi olacak. Haydi, Teukros, elinden geldiği kadar acele et, kardeşin için bir mezar kazdırmıya bak. O yaş kabir onun hâtırasını ebediyen yaşatacak.

(*Tekmessa Eurysakes'le döner.*)

TEUKROS. — İşte kahramanın çocuğuyla karısı; bu zavallı ölünün gömülmesiyle meşgul olmak için tam

vaktinde geliyorlar.

Çocuğum, buraya gel, yaklaş, dua ederek seni dünyaya getiren babana elini dokundur. Benim saçlarımı, anneninkileri, kendininkileri de elinde tut; diz çöküp yalvar: yalvaranın verebileceği hazine budur. Ordudan biri seni bu cesetten zorla uzaklaştırırsa, ben nasıl bu kâkülümü kesiyorsam, o sefil de öyle sefilce memleketinden kovulsun, onu gömen olmasın, soyu soppu kökünden koparılıp atılsın.

Al sakla, oğlum; kimse de seni buradan kaldırmamasın; yere kapan, babanın yanından ayrılma

Siz de -kadın değil, erkeksiniz!- yanbaşında durun, ben gelinceye kadar, onu koruyun: kimse bırakmasa da bu adamın mezarını hazırlıyacağım.

(*Teukros çıkar.*)

KORO. — Hellenler için hazin bir yüz karası olan şu geniş Troia ovalarında, bana her gün silâh altında. eziyet çekmek gibi nihayetsiz bir felâket getiren bu durup dinlenmez yılların sayısının sonu nerede, ne zaman gelecek? Hellenlere menfur silâhların çatıştığı meydan muharebelerini öğreten adam ah, keşke daha evvel sonsuz göklere veya herkes için müşterek olan Hades'e dalıp yok olsaydı! Ah, daima yeni eziyetlere yol açan eziyetler! o adam insanların mahvına sebep oldu. Toplantılarda, çelenklerin, derin kadehlerin tadını almama, kavalların tatlı ezgisini dinlememe, gece istirahatının zevkını almama o mâni oldu, sefil! Sevişmelerime de nihayet verdi, eyvah! işte böyle burada âtil yatıyorum. Ardı arkası gelmeyen çiğler de saçlarımı sırsıklam edip, bana Troia'da olduğumu gözyaşlarımla hatırlatıyor. Eskiden hiç olmazsa beni gece korkularından, oklardan koruyan

Aias gibi bir yiğit vardı. Şimdi ise o meşum bir kadere kurban gitti. Bundan böyle benim hiç mi, hiç mi bir zevkim olmayacak? Dalgaların dövdüğü, ormanlarla kaplı burnun denize yüksekten baktığı yerde, Sunion'un düzlük tepesinin altında olsam da kutsal Atina'yı uzaktan selâmlıyabilsem!

(*Teukros acele acele gelir; hemen arkasından Agamemnon girer.*)

TEUKROS. — Ordunun başkomutanı Agamemnon'un bu tarafa geldiğini görünce, acele ettim. Ağzını kötü kötü açacağı belli.

AGAMEMNON. — Bize karşı o âsice sözleri korkmadan söylediğini bildirdikleri adam sen misin? Sana, harb esiri bir kadından doğmuş adam, sana hitabediyorum. Asıl bir anadan doğsaydın, kim bilir daha ne gururlu sözler söyler, ne kibirli tavırlar takınırdın; çünkü bir hiç olduğun halde, bir hiç denecek adamı müdafaa ederek, bize baş kaldırdın, bizim buraya ne ordunun, ne de donanmanın komutanı olarak, ne de senin âmirin olarak gelmediğimizi yeminle iddia ettin; hattâ sence bu sefere çıkarken Aias kendi kendinin âmiriymiş.

Bunları kölelerden işitmek insana ağır gelmez mi? Kimin için sesini bu kadar küstahça yükselttin? Benim olmadığım bir yere gitmiş, bir yerde bulunmuş muydu bu adam? Akhaioların bundan başka hiç mi kahramanları yok? Her surette Teukros'a haksızlık etmiş gibi görüneceksek, yenilmiş olmanıza rağmen, hakemlerin ekseriyetinin verdiği karara baş eğmek istemeyip, daima bize küfürler savuracaksanız, veya mağlup edildiğiniz için bizi sinsice hançerliyeceksiniz, demek ki biz Akhilleus'un silâhlarını müsabakaya koymakla o gün zararlı bir işe

girişmişiz!

Sizin bu huyunuz yüzünden biz haklı olarak yeneleri uzaklaştırır da arkadan gelenleri öne alırsak hangi kanun sağlam kalır? Buna mâni olmalıdır. İri yarı, geniş omuzlu insanlar insanların en makbulü değildir; akli başında insanlar her zaman üstündür. Öküzün de yanları geniştir, ama küçük bir kırbaçla onu doğru yoldan yürütebilirsin.

Biraz olsun akıllanmazsan, bu devanın senin de başına geleceğini görüyorum; çünkü sen, bu adam artık öldüğü, bir gölge olduğu halde, fazla küstahlık ediyor, çok serbest konuşuyorsun.

Aklını başına al; ana tarafından ne aşâğılık olduğunu öğren de, benimle senin yerine, senin için konuşacak hür bir adam getir buraya. Senin söylediklerini anlıyamıyorum; barbarların dilini bilmem de ondan.

KORABAŞI. — Ah, ikinizin de akli olsa! size bundan daha iyi bir nasihat veremem.

TEUKROS. — Ah! insanlar arasında ölüye karşı minnet meğer ne de çabuk kaybolur, altından hiyaneti meydana çıkarmış! Bak, Aias, hayatını tehlikeye koyarak, savaşlarda kendisi için bunca eziyete katlandığın şu adam birkaç kelimeyle olsun seni artık anmıyor bile! Bütün hizmetlerin bir anda unutulup gitti.

Ey biraz evvel aptalca birçok sözler söyleyen adam! bir yandan gemilerde, gemicilerin tahta sıralarından alevler yükselirken, bir yandan Hektor hendiği geçip büyük bir gayretle teknelerin içine atlarken, savaşın bozguna çevrildiği bir anda, sizlerin tahkimatın içinde sıkışıp kaldığınızı, yok olacağınız ânı beklediğinizi onun yalnız başına gelip sizi kurtardığını gerçekten hiç hatırlamıyor musun? Bu

tehlikeyi kim önledi? Bunları yapan o senin olmadığını yere adım bile atmadığını iddia ettiğin kahraman değil mi? Bu kahramanlığını o zaman siz de takdir etmemiş miydiniz? Dahası var: ya kimseden emir almadan, kurayla seçilip, Hektor'la başa baş çarpışmağa çıktığı zaman? Hem güzel tepelikli miğferin içine bir yaş toprak parçası koymamış, kaçamak aramamış, hepsinden evvel dışarı fırlıyacak bir kur'a masurası atmıştı!

Bu işleri başaran işte oydu: ben de onunla beraberdim, ben şu köle, şu barbar ananın evlâdı.

Alçak! Sen ne yüzle bunları söyleyebiliyorsun? Babanın babası, eski Pelops'un Frygialı bir barbar olduğunu sanki bilmiyormusun? Ya seni dünyaya getiren Atreus? Kardeşine, gene o kardeşinin öz oğullarının etiyle ziyafet çekip günahların en büyüğünü işliyen o değil miydi? Sen kendin Giritli bir anadan doğdun; babası, anan olacak o kadını yanında bir yabancıyla yakalayınca, dilsiz balıklara attırmamış mıydı? Senin soyun bu iken, benim gibi birine aslını nasıl yüzüne vurursun? Benim babam Telamon'dur; ordunun en yiğit ferdi ünvanını kazanmış olduğu için yatak arkadaşı olarak anamı almıştı; anam Laomedon'un kızı, soydan bir kıralıçeydi; onu babama seçkin hediye olarak Alkmene'nin oğlu vermişti. Ben, iki asil insanın asil oğlu, senin sıkılmadan mezarsız bırakmak istediğin, felâketler içinde serilip kalmış kendi kanımdan olan insanların haysiyetini lekeler miyim hiç?

Bunu iyi bil: onu bir yana atacaksanız, bizim üçümüzü de öldürün, beraber atın! Çünkü benim için onun haysiyeti uğrunda dövüşüp herkesin gözü önünde ölmek, senin veya kardeşinin karısı için ölmekten daha şerefli dir.

Onun için sen benim menfaatime değil, kendi men-

faatine bak! Bana en küçük bir fenalığı edersen, bir gün ah, keşke korkaklık etseydim de onun karşısında bu cüreti göstermeseydim, diyeceksin.

(*Odysseus girer.*)

KORABAŞI. — Kıral Odysseus, bil ki tam sırasında geldin; işi karıştırmaya değil, halletmeğe geldiysen eğer.

ODYSSEUS. — Ne oluyor, arkadaşlar? bu yiğidin cesedinin başında Atreus oğullarının haykırdığını ta uzaklardan duydum.

AGAMEMNON. — Bilsen, kıral Odysseus, demin şu adamdan ne çirkin sözler işittik.

ODYSSEUS. — Nasıl çirkin sözler? Ben hakarete uğramış bir adamın kötü sözlerle karşılık vermesini haksız bulmam.

AGAMEMNON. — Çirkin sözler işitti; ama o da bana söylemişti.

ODYSSEUS. — Sana ne yaptı, ne zararı dokundu?

AGAMEMNON. — Bu cesedin mezarsız kalmıyacağını, onu zorla gömeceğini iddia ediyor.

ODYSSEUS. — Hakikati söyleyen bir arkadaşının seninle önceki gibi iyi geçinmesi mümkün mü?

AGAMEMNON. — Söyle: yoksa akıllıca davranmış olmam; ben seni Argosluların arasında en büyük dostum sayıyorum.

ODYSSEUS. — Dinle öyleyse. Tanrılar hakkı için, bu adamı böyle gömülmeden merhametsizce bir yana atmağa cesaret etme! Cebretmek arzusu seni yenip, doğruluğu çiğnetecek kadar bu adamdan nefret ettirsin! Akhilleus'un silâhlarını kazandığımdan beri, o benim de bu orduda en büyük düşmanımdı; ama böyle olmasına rağmen, ben de ona hakaret edeyim diye, Troia'ya gelen

biz Argoslular arasında onu Akhilleus'tan sonra en büyük kahraman olarak tanıdığımı söylememelik edemem. Bunun için senin ona edeceğin saygısızlık haklı olamaz. Onu değil, tanrıların kanunlarını mahvedersin. Asıl bir insanın ölmüş bir kimseye kötülük etmesi doğru değildir, ölü onun nefretini kazanmış olsa bile.

AGAMEMNON. — Bu adamı müdafaa için sen, Odysseus, benimle mücadeleye mi giriyorsun?

ODYSSEUS. — Elbet; ben ona kin beslemek güzelken, kin besledim.

AGAMEMNON. — Bu adamı, öldükten sonra ayrıca çiğnemen vazifen değil miydi?

ODYSSEUS. — Güzel olmıyan kazançlardan hoşlanmamalısın ey Agamemnon.

AGAMEMNON. — Bir kıralın merhametli olması kolay iş değil.

ODYSSEUS. — Ama iyi öğütler veren dostlarını sayması kolaydır.

AGAMEMNON. — Senin gibi bir adam, hâkimiyeti ellerinde tutanları dinlemelidir.

ODYSSEUS. — Vazgeç bunlardan: arkadaşlarına boyun eğsen de, gene başkomutansın.

AGAMEMNON. — Ne aşağılık bir adama iyilik ettiğini hatırla.

ODYSSEUS. — Bu kahraman benim düşmanımdı, ama asıl bir insandı.

AGAMEMNON. — Ne yapacaksın, bakalım? Bir düşmanın ölüsüne bu kadar hürmet olur mu?

ODYSSEUS. — Elbet, meziyetleri düşmanlığından çok daha ağır basıyor.

AGAMEMNON. — İşte böylesine vefasız insan

derler.

ODYSSEUS. — Öyledir, çok kimseler bugün dost-ken, yarın düşman olurlar.

AGAMEMNON. — Demek böyle vefasız arkadaş-
lar edinmek senin hoşuna gider.

ODYSSEUS. — Benim taş yürekli insanları beğen-
mek hoşuma gitmez.

AGAMEMNON. — Bugün sen bizi herkese kor-
kak diye tanıtacaksın.

ODYSSEUS. — Bilâkis, bütün Hellenlerin gözün-
de dürüst birer insan diye.

AGAMEMNON. — Sen ölünün gömülmesine mü-
saade etmemi mi istiyorsun?

ODYSSEUS. — Evet, çünkü ben de oraya vara-
cağım.

AGAMEMNON. — İşte hep böyledir bu işler; her
insan kendisi için uğraşır.

ODYSSEUS. — Kendim için değil de kimin için
uğraşmam daha yerinde olur?

AGAMEMNON. — Pekâlâ, bu benim değil, senin
işindir denecek.

ODYSSEUS. — Sen bu işi nasıl yaparsan yap,
şerefi gene sana ait olacaktır.

AGAMEMNON. — Şunu iyi bilesin ki ben sana
bundan da büyük bir lûtufta bulunabilirim. Fakat yer-
yüzünde olduğu gibi, o öteki dünyada da benim en büyük
düşmanım olacaktır. Sen istediğini yapabilirsin.

(*Agamemnon gider.*)

KORABAŞI. — Odysseus, bu haline bakıp da senin
olgun bir insan olduğunu kim inkâr ederse aptaldır.

ODYSSEUS. — Bakın şimdi ne söylüyorum:

bugüne kadar Teukros'tan ne kadar nefret ettiysem, bun-
dan böyle onu o kadar seveceğim Ben bu ölünün cenaze
merasimine iştirak etmek, yardımda bulunmak, asıl
insanlar için ölümlülerin ne yapması icabederse, onların
hiç birinin ihmal etmemek istiyorum.

TEUKROS. — Asıl Odysseus, senin bu sözlerini
çok beğendim: endişelerimin boşuna olduğunu ispat ettin.
Bak, Argoslular arasında bu adamın en büyük düşmanı ol-
duğun halde, bir sen ona hakiki yardımda bulundun;
o gururu başına vurmuş ordu komutanı gibi, onunla
kardeşi gibi, sen buraya gelip, sen bir diri, bu ölüyü tah-
kir etmek cüretinde bulunmadın: onlarsa bu adamı me-
zarsız bırakıp hakaret etmek, bir yana atmak istiyorlardı.

Onlar bu kahramanı nasıl hakaretle, lâyük olmadığı
bir surette, atıp bırakmak istedilerse, Olympos'un hâkimi
ulu Zeus da, hiçbir şeyi unutmıyan Erinys de, her cezayı
yerine getiren Dike de, o sefilleri öyle sefilce yok etsinler!

Bununla beraber, ey ihtiyar Leartes'in oğlu, senin
bu merasime iştirak etmene müsaade edip etmemekte
tereddütlüyüm: ölünün hoşuna gitmiyecek bir şey yapar-
ım diye korkuyorum; öteki işlerde bana yardım et; ordu-
dan birkaç kişi alıp gelersen, o da gücümüze gitmez.
(Geri kalana ben bakarım. Ama sen bil ki nazarımda asıl
bir insansın.

ODYSSEUS. — İsterdim, doğrusu; ama yardı-
mımdan hoşlanmıyorsan, gideyim: seni haklı buluyorum.

(*Odysseus çıkar gider.*)

TEUKROS. — Yeter; çok vakit kaybettik. Haydi,
bir kısmınız çabuk bir mezar kazsın; bir kısmınız da
ateşin üzerine, ölüyü merasimle yıkamağa elverişli, uzun
bacaklı bir sacayak koysun. Çadırdan bir bölük asker

vücudunu saran silâhlarını getirsin. Oğlum sen de benimle, gücün yettiği kadar, şefkatle, babanı yanlarından tutup kaldır. Kara kanı hâlâ sıcak damarlarından boşanıyor. Haydi, bu merasime şefkatle iştirak ettiğini söyleyen herkes çabuk olsun, yürüsün, hiçbir ölümünün üstün gelemediği bu büyük kahraman için uğraşsın.

KORABAŞI. — Göre göre insanlar birçok şeyler öğrenirler; fakat görmeden önce gelecekte neler olacağını kimse bilmez!

S O N

N O T L A R

- mıs. 1 — Laertes'in oğlu Odysseus'tur.
 mıs. 8 — Lâkonya köpekleri hassas burunlu olmakla meşhurdular.
 mıs. 17 — Boruyu Etrüsklerin icat ettiği söylenirdi.
 mıs. 49 — İki komutan Atreus'un oğulları Agamemnon ile Menelaos'tur.
 mıs. 138 — Danaos'un torunları: Argoslular. Danaos Argos'un kurucusudur.
 mıs. 172 — Artemis Tauropola'nın öfkesi kurbanlarla yatıştırılırdı.
 mıs. 179 — Enyalios Kariyalı bir tanrıdır: Yunanistan'a pek eskiden geçmişti. Homeros onu Ares'ten ayırt etmez.
 mıs. 190 — Homeros'tan sonra yer alan bir efsaneye göre, Antikleia Odysseus'u Laertes'le evlendikten sonra Sisyphos'tan doğurmuştu.
 mıs. 202 — Erekhtheus yarı insan, yarı yılan; Atina'nın en eski kralı diye bilinirdi.
 mıs. 388 — Zeus Aiakos'un, Aiakos Telamon'un, Telamon da Aias'ın babasıydı.
 mıs. 430 — Aias kendi adıyla *ay* nidası arasında bir münasebet görüyor. Bu, eskilerin pek hoşlandığı uydurma etimolojilerden biridir.
 mıs. 434 — Ide, Troas'ta bir dağdır.
 mıs. 438 — Troia: tragedya şairleri Troia adını yalnız şehre değil, bütün memlekete de (*ἡ Τρωιάς*) verirler.
 mıs. 517 — Hades: ölülerin ülkesi.
 mıs. 575 — Eurysakes «geniş kalkanlı» demektir.
 mıs. 581 — Eski zaman tababetinde sihirli sözlere büyük bir ehemmiyet verilirdi.
 mıs. 596 — Burada Salamis'e meşhur demek bir nevi *anachronis-*

- me'*dir; çünkü Salamis, ancak Perslerin mağlup olduğu deniz muharebesinden (M. ö. 480) sonra hakikaten meşhur olmuştur.
- mis. 662 — Hektor'un hediyesi: bak: Önsöz, I.
- mis. 694 — Io, io (*ἰώ ἰώ*): sevinç nidasıdır. Pan şarkı ve raxlardan hoşlanırdı. Kyllene Arkadia'da bir dağdır.
- mis. 702 — Ege denizi Kykladlarla Karia arasında «İkaros denizi» adını alırdı; çünkü Daidalos'un oğlu İkaros uçarken buraya düşmüştü.
- mis. 706 — Yalnız harp değil, her fenalık Ares'e atfedilirdi.
- mis. 720 — Wunder'e göre, «Mysia'nın yalçın kayalıkları» ile Olympos dağı kastedilmektedir.
- mis. 801 — Kâhin Kalkhas Thestor'un oğludur.
- mis. 816 — Yunan tiyatrosunda sahne değişmesi enderdir. Teknik müşküllerin nasıl halledildiğine dair malûmatımız yoktur.
- mis. 824 — Bu doğru olur: 388-inci mısra'ın notuna bak.
- mis. 837 — Eriniler (*Ἐρινύες*) intikam tanrıçalarıdır.
- mis. 1115 — Sözcüler: *Κήρυκες*.
- mis. 1120 — Teukros Homeros'ta pek usta bir okçudur.
- mis. 1122 — Hellen ordusunda ağır ve hafif teçhizatlı muhاریpler vardı; hafif teçhizatlıların müdafaa silâhları yoktu, okçular bunlardandı.
- mis. 1142 — Bu bilmececi konuşmalar (*γρίφοι*) tragedyadan ziyade komedyaya hastır (bak: Aristophanes, *Lysistrate*, mis. 781 v.d.; mis. 805. v.d.; Sphekes, mis. 1401 v.d.); bununla beraber satyr dramında da (bak: *Ikhneutai*, mis. 293 v.d. - Pearson-), tragedyada da mevcuttur (Karkinos, Euripides). Bu *γρίφοι* Kallimakhos'un *Ibis*'inden sonra hellenistik devrin bir karakteristiği olmuştur.
- mis. 1220 — Sunion (*Σούνιον*) Atinadan 45 km. kadar uzakta bir burundur. Pausanias (I, 28, 1) Athena Promakhos'un mızrağının ucuyla miğferinin tepeliğini Sunion'dan (daha doğrusu Sunion'u biraz geçtikten sonra) görmek mümkündür, der.

- mis. 1285 — Yaş toprak parçası: kastedilen efsane şudur: Peloponnesos paylaşılırken, masurası son çıkana verilecek olan Messene'yi almak istediği için Kresphontes, Aristodemos'un iki oğlu gibi kaba taş koyacağına, bir toprak parçası atmıştı. Bu efsane burada zikredilmekle bir *anachronisme* teşkil eder.
- mis. 1292 — Pelops Atreus'un babasıdır.
- mis. 1293 — Atreus, karısı Aerope'yi iğfal ettiği için, kardeşi Thyestes'i yurdundan sürmüştü. Sonradan barışmak ister gibi görünerek, kardeşini çağırış, büyük bir ziyafette Thyestes'e Thyestes'in oğullarının etini yedirmişti (karş.: Aiskhylos, *Agamemnon*, mis. 1219-1222; mis. 1583-1602).
- mis. 1925 — Girit kralı, kızı Aerope'yi bir yabancıyla bulunca, boğsun diye, Euboia kralı Nauplios'a göndermişti. Fakat Nauplios, acıyarak, kızı Pleisthenes'e vermiş, sonradan Aerope Atreus'un karısı olmuştu.
- mis. 1302 — Laomedon: bak Önsöz, I. - Alkmene'nin oğlu Herakles'tir.
- mis. 1390 — Dike: Adalet.

Sayfa	Mısra
1	1 — 27
2	28 — 47
3	48 — 74
4	75 — 90
5	91 — 110
6	111 — 134
7	135 — 171
8	172 — 211
9	211 — 257
10	257 — 283
11	284 — 314
12	315 — 344
13	344 — 372
14	372 — 407